

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Система превентивних антикризових заходів банку

Студентки 2 курсу 2м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Остренської Діани
Сергіївни

Науковий керівник
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ БАНКОМ	7
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА АТ «УКРСИББАНК»	15
2.1. Аналіз індикаторів рівня стабільності вітчизняної банківської системи.....	15
2.2. Аналіз факторів впливу на стабільність банківської системи України та АТ «Укрсиббанк».....	23
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРЕВЕНТИВНИХ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ БАНКУ	33
3.1. Досвід зарубіжних країн щодо впровадження превентивних антикризових заходів.....	33
3.2. Інтегрований підхід до оцінки кризогенності банку та розробки превентивних антикризових заходів.....	39
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток вітчизняної банківської системи періодично супроводжувався проявом кризових явищ на її діяльність, що пов'язано з специфікою її діяльності, залежності від зовнішнього середовища та наявності внутрішньо-банківських протиріч. Це призводило до погіршення її фінансової стійкості, а в найгіршому випадку до банкрутств та ліквідації окремих банків. Тому, головною метою кожного банку в цей період є зменшення впливу кризових процесів на його діяльність задля забезпечення стабільності його функціонування. Це можливо лише за використанням комплексного ефективного антикризового управління. Антикризовий менеджмент повинен сприяти виявленню внутрішніх і зовнішніх факторів ризику, симптомів, причин криз і унеможливити перехід окремих ризиків в системну кризу.

Усвідомлення загроз, які несуть в собі банківські кризи для економіки, стало стимулом для розвитку і вдосконалення антикризового управління. Західні банки і регулюючі органи постійно оновлюють існуючі інструменти управління для ефективної протидії кризових явищ, однак, як і будь-який процес, вони вимагають постійного вдосконалення. Проте, як показує досвід, вітчизняні банки все ж таки переважно застосовують в управлінні заходи саме реактивного напрямку, які спрямовані на подолання криз, які вже настали, превентивним ж заходам приділяється менша увага, а також залишається відкритим питання щодо їх дієвості, що передбачають завчасне виявлення чинників, їх діагностику та моніторинг з метою убезпечення від негативного впливу та зменшенні розміру можливих втрат внаслідок настання нових криз в майбутньому. Тому, практична значущість цієї проблеми обумовлює необхідність проведення даного наукового дослідження.

Дослідженню особливостей впровадження превентивних заходів та застосування інструментів антикризового управління банків присвячені праці таких зарубіжних науковців, як: Тавасиєв А.М. [25], З. Золтан [47], Покритан

П.А. [21], М. Дрехман [43], П. Калмар [47] та вітчизняних науковців: Шершньова З.Є. [29], Ребрик Ю.С. [20], Жовтанецька Я.В. [10;11], Шварц І.В. [39], Джулай В.О. [7].

Індикатори кризогенності досліджували: Жежерун Ю. В. [9], В. Бобиль [4], Ю. Ребрик [21], О. Афанасьєва [2] та інші вчені.

Незважаючи на суттєві наукові результати, все ж деякі питання залишаються дискусійними та недостатньо розкритими і потребують більш глибокого дослідження.

Актуальність вищевикладених проблем, а також теоретично-прикладна цінність їхнього вирішення зумовили вибір теми даного наукового дослідження, визначили його мету та завдання.

Метою дослідження є розкриття теоретико-методичних та практичних положень щодо формування системи превентивних антикризових заходів банків та розробки пропозицій щодо її удосконалення.

Для досягнення цієї мети були визначені такі **завдання**:

- провести огляд наукових літературних джерел та обґрунтувати визначення та доцільність превентивного антикризового управління банком;
- провести аналіз індикаторів кризогенності зовнішнього середовища;
- здійснити дослідження конкретних факторів впливу на кризогенність банківської системи на прикладі конкретного банку;
- проаналізувати досвід іноземних країн щодо впровадження превентивних антикризових заходів;
- розробити рекомендації та пропозиції щодо оцінки кризогенності банку та формування комплексної системи превентивних заходів.

Об'єктом дослідження є система превентивних антикризових заходів АТ «Укрсиббанк», а **предметом дослідження** – процес формування системи превентивних антикризових заходів банку.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці та нормативні документи НБУ, що регулюють діяльність банків. В основу дослідження покладено такі загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: метод декомпозиції – для розкриття мети дослідження та постановки завдань; абстрактно–логічний - для аналізу наукової літератури, узагальнення та формування висновків щодо сутності превентивного антикризового управління; методи аналізу та синтезу – для дослідження індикаторів та факторів впливу на кризогенність банку.

Інформаційною базою дослідження є нормативні акти з питань регулювання банківської діяльності, результати стрес - тестування банків та оцінки стійкості банків; офіційні дані Національного банку України; фінансова звітність банків; монографічні дослідження та наукові публікації з досліджуваної теми.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

сформульовано теоретичні постулати антикризового управління, до яких віднесено: безперервний моніторинг фінансового стану банку, з визначенням конкурентної позиції на ринку; ідентифікація кризових явищ від латентної до явної важкої форми кризи та виявлення їх ознак; раціональний підхід до розробки оптимальних антикризових заходів (з позиції витрат та доцільності їх застосування; використання особливих підходів до навчання та мотивації персоналу для результативної діяльності у кризових ситуаціях, а також впровадження стратегічних заходів на наступний період;

отримало подальший розвиток:

систематизація факторів впливу на діяльність банку на трьох рівнях: наддержавному, державному та внутрішньобанківському, яка доповнена групою соціальних та управлінських чинників, що дозволило розширити сутнісне розуміння ендогенних та екзогенних факторів;

методичний підхід до поділу заходів превентивного управління відповідно до якого виокремлено в якості окремої детермінанти комплекс маркетингових заходів.

Практичне значення одержаних результатів.

Результати дослідження можуть бути корисними для банків при формуванні ними управлінських рішень у процесі розробки системи антикризових заходів.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: Остренська Д. С. Превентивні антикризові заходи в банківському секторі: зарубіжний досвід. «Бізнес – процеси у кредитно-фінансових установах».Зб.наук.ст.студ.денної та заочної форми навчання /відп.ред.Н.П.Шульга.-Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2020.- 426с., а також у тезах доповіді другої всеукраїнської студентської наукової конференції: Остренська Д.С. «Антикризові заходи центральних банків у зарубіжних країнах». Збірник тез доповідей II всеукраїнської студентської наукової конференції: Фінансово-кредитні системи: проблеми теорії і практики./відп.ред. Н.П. Шульга.-Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2020.- 381с.(С.146-148).

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 45 сторінок. В роботі представлено 16 додатків з них 22 таблиць, 13 рисунків, та використано 88 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ БАНКОМ

Банківські кризи - невід'ємна риса ринкової економіки. Їх неможливо уникнути, проте якщо взяти до уваги їх руйнівну дію не тільки для банківського сектору, але і для економічного розвитку держави в цілому, необхідно ретельно розробляти заходи щодо попередження та мінімізації наслідків криз. З огляду на те, що відкрита стадія кризи настає при збігу цілого ряду факторів і причин, дуже важливо вміти своєчасно виявляти проблеми і вживати превентивні заходи, для того, щоб не допустити прояву кризових явищ на банківську діяльність.

Для правильного трактування сутності превентивного антикризового управління, необхідно спочатку з'ясувати в загальному розумінні значення «антикризового управління». В науковій літературі відсутній єдиний погляд на поняття антикризового управління (менеджменту).

В сучасній економічній літературі виділяють два основних підходи до визначення сутності антикризового управління, які передбачають застосування:

- антикризових заходів з метою виведення окремої установи із кризи;
- комплекс дій впроваджений не тільки з метою подолання кризи, але і своєчасного діагностування, попередження і нейтралізації кризи, а також забезпечення подальшого позитивного розвитку. Систематизація різних точок зору науковців щодо визначення «антикризового управління» наведена в Додатку А.

Вовк В.Я., Коваленко В.В., Крухмаль О.В., Перехрест Л.М, Лігоненко Л.О. визначають антикризове управління як окрему систему заходів подолання наслідків кризи, що настала, а Афанасьєва О.Б., Джулай В.О. та Кузьмич О.О. розуміють під антикризовим управлінням таке управління, що першочергово націлене на передбачення небезпек виникнення кризових явищ та усунення потенційних загроз. Недоліком цих двох підходів є те, що вони обидва не

розкривають повністю суть антикризового управління, а розглядають його тільки з одного боку.

Ситник Л.С., Орехова В.І., Бланк І.О. тлумачать антикризове управління як окрему підсистему загальної системи управління діяльністю підприємства. Недоліком цього погляду, є некоректне ототожнення антикризового управління як частину звичайного управління, оскільки вони мають суттєві відмінності.

Мінаєва Е.С., Єрмаков С.Л., Федотова М.О. трактують антикризове управління як окрему незалежну повноцінну систему управління, яка діє на постійній основі задля усунення будь-яких несприятливих для бізнесу явищ з використанням усього ресурсного та кадрового потенціалу. Недоліком цього підходу є неповне розкриття сутті, на що саме має бути спрямоване антикризове управління.

Найбільш повним визначенням, можна вважати тлумачення Перехрест Л. М., яка визначає антикризове управління як комплексну систему управлінських заходів щодо діагностики, попередження, нейтралізації та подолання кризових явищ з метою підвищення рівня фінансової безпеки, зниження наслідків ураження кризою та подальшого розвитку банку шляхом використання всього потенціалу сучасного менеджменту. [20]

На наш погляд, в цілому, під антикризовим управлінням необхідно розуміти процес виявлення загроз та застосування відповідних методів на них реагування.

При визначенні терміну антикризове управління слід звернути увагу на ключові аспекти: безперервний моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища банку, з оцінкою свого теперішнього фінансового стану та визначенням конкурентної позиції на ринку; ідентифікація та діагностика зі застосуванням повного спектру інструментарію кризових явищ від латентної форми до явної важкої фінансової кризи та виявлення їх ознак; раціональний підхід до розробки та впровадження оптимальних антикризових заходів (з позиції витрат та доцільності їх застосування) на кожному з етапів прояву кризових явищ; здійснення контролю за впровадженням заходів та оцінка їх

ефективності; використання особливих підходів до навчання та мотивації персоналу для результативної діяльності у кризових ситуаціях, а також розробка стратегічних планів та прогнозування діяльності банку на наступний період.

Економічний механізм антикризового управління має бути складовою частиною загального управління банком і складатися з таких підсистем: зовнішнього середовища, забезпечення, функціональна, управління проблемними активами, менеджменту та маркетингу. (Додаток Б1) [29] Підсистема зовнішнього середовища передбачає виявлення та постійний моніторинг за допомогою відповідних інструментів та чинників, що мають прямий вплив на діяльність банків. Підсистема забезпечення охоплює набір компонентів інформаційного, методичного, технічного забезпечення, використання яких сприяє здійсненню ефективної антикризової політики. Функціональна підсистема передбачає застосування різних методик для аналізу, діагностики, моніторингу індикаторів кризового стану. Підсистема управління проблемними активами забезпечує облік, розробку планів, стратегії щодо управління проблемними активами та визначення порядку контролю за виконанням плану. Підсистема менеджменту забезпечує виконання процесів організації, мотивації персоналу, розподілу обов'язків та координації управління. Підсистема маркетингу націлена на формування та реалізацію маркетингової антикризової стратегії.

В науковій літературі виділяють багато різних принципів, на які спираються банки при впровадженні системи антикризового управління. Основні з них, на наш погляд, представлені в Додатку В1. Діяльність банку у сфері антикризового управління має бути чітка, комплексна, здійснюватися на постійній основі, адаптуватись під зміни зовнішнього та внутрішнього середовища та бути зосереджена на застосуванні ефективного інструментарію, спрямованого на профілактику та подолання кризи. Окрім основних принципів, варто також приділити увагу принципу оптимізації грошових потоків, який вказує на те, що надходження банку завжди мають перевищувати його видатки,

задля змоги, у випадку настання кризових явищ, покрити усі витрати; принципу альтернативності рішень, що передбачає формування альтернативних заходів внаслідок мінливості факторів зовнішнього середовища; а також принципу контролю та дисципліни, який має на меті контроль як в цілому за управлінською діяльністю, так і за кожним працівником окремо.

Антикризове управління залежно від цілі, яка має бути досягнена, поділяється на реактивне та превентивне. В науковій літературі виділяють дві основні цілі антикризового управління[26]:

1. Передбачає збір та обробку аналітичних даних про зовнішні та внутрішні джерела ризику, визначення ступеню їх впливу на фінансову стійкість банку та здатність банку адекватно управляти існуючими ризиками. Аналіз такої інформації дозволяє розробити адекватну політику щодо управління та контролю над ризиками.

2. Передбачає розробку такої системи антикризового управління, яка на основі визначених критеріїв дозволяє своєчасно сповіщати про те, що превентивні заходи, які застосовуються не є ефективними і необхідно перейти до реактивних заходів.

Головною ж ціллю антикризового управління, на нашу думку, є розробка такої системи управління, яка мала б на меті забезпечення стабільної діяльності банку під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, а також пошук та реалізація ефективних заходів для виходу з кризового стану або заходів щодо припинення його діяльності, якщо було прийняте таке рішення.

Реактивне управління впроваджується зазвичай на стадії гострої кризи, основним завданням якого є виявлення ознак кризи, що настала та застосування певних конкретних заходів щодо подолання кризи та відновлення достатнього докризового рівня ліквідності та платоспроможності банку. Ознаками реактивного управління є, перш за все, зведення управління до реакцій на кризову ситуацію, що настала, впровадження на етапі застосування комплексного підходу до реалізації антикризових заходів на цьому етапі;

орієнтація на вихід з кризового стану та прийняття невідкладних управлінських рішень.

Превентивне (попереджуваче) антикризове управління ж спрямоване на своєчасне передбачення небезпеки, аналіз її симптомів та усунення потенційних загроз у разі її настання в майбутньому. Основними відмінностями від реактивного управління є випереджувальна реакція на очікувані зміни, що полягає у передчасному виявленні та прогнозуванні перших проявів кризи та нейтралізація загроз. Воно передбачає використання певних профілактичних методів, які представлені в додатку В2.

Організаційні та діагностичні методи застосовуються переважно для профілактичної роботи у рамках виявлення причин, що призводять до виникнення проблем та аналізу і прогнозу їх поширення, а стратегічні методи спрямовані вже на розробку конкретних превентивних заходів, які дозволяють своєчасно вирішити виявлені раніше загрози. Прикладом таких причин всередині банку можуть стати: скриті та явні порушення нормативних документів; недосконала робота служби внутрішнього контролю; проведення сумнівних банківських операцій; порушення балансу за термінами й обсягами між пасивами й активами, зниження якості їх структури; зниження частки високоліквідних активів нижче достатнього рівня; постійне залучення з міжбанківського ринку засобів у значних обсягах; недоформування резервів під прийняті ризики та інш. [15]

В науковій літературі, виділяють два види превентивного антикризового управління, які наведені в Додатку Г1: раннє та антикризове управління по слабких сигналах. Раннє антикризове управління орієнтоване на попередження прояву кризових явищ на діяльність установи та застосовується на етапі погіршення ситуації на ринку, при цьому фінансовий стан банку ще позитивний. Управління по слабких сигналах застосовується вже при перших ознаках проблемності у банків.

В окремих іноземних літературних джерелах превентивний (або так званий докризовий) етап складається з трьох частин: виявлення сигналів,

профілактика, підготовка до настання кризи. Останній етап вже включає впровадження превентивних заходів щодо попередження виявленої потенційної кризи та в мінімізації ризиків.[80]

Основними завданнями превентивного управління є оцінка ймовірності настання та можливих наслідків кризи та розробка антикризової стратегії. Завчасне виявлення перших проявів кризових явищ допомагає протидіяти їх розгортанню, отримати контроль над ситуацією та зменшити рівень можливих втрат.

Превентивне управління нерідко порівнюють зі стратегічним, оскільки його основні завдання: своєчасна діагностика та профілактика, випереджувальний контроль, що дозволяє розробляти дані сценарії та прогнози, здійснювати пошук варіантів вирішення проблем та визначати міри впливу – частково також є завданнями стратегічного управління. Проте, є й певні відмінності. Превентивне управління направлене на розробку методології ранньої діагностики криз для визначення напрямку руху, який гарантував би збереження фінансової стійкості та стабільності діяльності бізнесу, незважаючи на вплив критичних факторів, а головною метою стратегічного управління є визначення можливостей для його подальшого розвитку та збереження лідерства на ринку. [55]

Основним суб'єктом превентивного антикризового управління виступає зазвичай менеджмент банку, проте, у випадку, якщо менеджмент банку, навіть попри вжиті профілактичні заходи стикається з проблемами, тоді для запобігання кризовим явищам можуть втрутитись органи нагляду.

Менеджмент бере на себе найбільшу відповідальність за всі проблеми у діяльності банку, його першочерговим завданням є постійний моніторинг та аналіз фінансового стану банку. Превентивне антикризове управління на рівні менеджменту передбачає: формування загальної антикризової програми (плану) та програми щодо оздоровлення установи після виходу з кризи; створення системи виявлення та попередження настання криз; розробка стратегій, що дасть змогу банку вистояти на ринку, враховуючи ризики. [25; 33]

Проаналізувавши літературні джерела, нами було виокремлено вісім основних етапів проведення превентивного антикризового управління. Основна увага спершу має бути зосереджена на виявленні, моніторинг та аналіз зон та факторів ризику, прогнозування кризових явищ, а потім вже за результатами проведеного дослідження розробляються відповідні заходи щодо нейтралізації негативних чинників на діяльність банку (Додаток Г2). Аналіз та діагностика внутрішнього та зовнішнього середовища, що безпосередньо впливають на появу кризових явищ, потребують застосування диференційованого підходу до методичного забезпечення, яке відображено в Додатку Б2.

Превентивна модель антикризового управління вважається доцільною для застосування за умови дотримання позицій економічності, оскільки витрати на запобігання кризи є меншими, ніж витрати на подолання. Загалом, превентивне управління в банку націлене на підтримку ліквідності та платоспроможності; мінімізацію втрат; підвищення безпеки банківського бізнесу; попередження ризиків у діяльності та профілактику потенційних криз. [11]

В науковій літературі відсутній єдиний підхід щодо визначення конкретного переліку превентивних антикризового інструментарію. До основних заходів відносять антикризовий моніторинг, діагностику ймовірності настання кризи, встановлення внутрішніх нормативів та лімітів, моделювання розвитку подій, перехід до централізованого управління діяльністю банку.

Окремі науковці до заходів превентивного управління ще відносять: антикризові організаційні стратегії, які передбачають забезпечення ефективного функціонування та контролю таких організаційних підрозділів, як Комітет управління активами та пасивами (КУАП), казначейство, підрозділ управління проблемними активами, підрозділ ризик-менеджменту, застосування системи зниження ризиків та формування позитивного іміджу банку шляхом включення інформаційних елементів, що мають соціальне навантаження у своїй маркетинговій та інформаційно-рекламній діяльності [10; 30].

До того ж, у якості спеціальних напрямів превентивної антикризової політики банку нещодавно в науковій літературі почали виділяти такі інструменти як бенчмаркінг та аутсорсинг. Аутсорсинг може використовуватись як один з елементів антикризової політики за рахунок того, що він може допомогти банку сконцентрувати свою увагу та наявні ресурси на основну діяльність, перекласти частину ризиків на аутсорсингову компанію, тим самим спростити організаційну структуру й підвищити керованість, скоротити видатки на обслуговування бізнес процесів та підвищити прибутковість бізнесу, а в основу бенчмаркінгу покладена ідея порівняння діяльності не тільки конкурентів, але і передових фірм інших галузей. Практика показує, що використання передового досвіду конкурентів дозволяє скоротити витрати, підвищити прибуток і оптимізувати вибір стратегії діяльності банку [37].

Отже, підводячи підсумок, доцільно зазначити, що, антикризове управління - це системне, організоване на постійній основі управління діяльністю банків як на мікрорівні, так і на макрорівні з приводу діагностування, попередження і подолання кризових явищ. Головним завданням антикризового управління для банку є розробка та реалізація своєчасних та найменш ризикових заходів, які дали б можливість швидко подолати негаразди та вийти з кризи з найменшими втратами. Впровадження заходів превентивного характеру допомагає банку завчасно відстежувати перші признаки прояву кризових явищ, тим самим попереджувати їх настання. Раннє розпізнавання кризових явищ, в рамках превентивного управління, можливе за допомогою відстеження та діагностики ключових кризових індикаторів. Впровадження таких основних превентивних заходів, як: аналіз чутливості до кризи, стрес –тестування, антикризовий моніторинг та планування дають змогу менеджменту банку оцінити ситуацію та прийняти адекватні управлінські рішення.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА АТ «УКРСИББАНКУ»

2.1. Аналіз індикаторів рівня стабільності вітчизняної банківської системи

Дослідженню проблеми виявлення та аналізу індикаторів стабільності у науковій літературі приділяється значна увага, але досі відсутня єдина методика щодо їх визначення та переліку. Зокрема, відсутній єдиний погляд науковців на те, які показники раннього попередження кризових явищ є найбільш доцільними та результативними, вчасне виявлення яких допоможе зменшити рівень втрат внаслідок настання такої кризи. Зокрема, методологія МВФ базується на розрахунку 40 індексів, з них 25 індикаторів, які наведені в Додатку Е1, розраховуються для сектору депозитних корпорацій (12 з яких є основними для розрахунку) та 15 індикаторів, які розраховуються іншими корпораціями. З того часу, центральні банки провідних країн світу почали створювати відповідні підрозділи для аналізу та прогнозування стабільності функціонування банківських і фінансових систем.

В іноземній літературі розглядаючи питання, щодо визначення ключових індикаторів, виділяють такі дві групи показників: макроекономічні та стану банківського сектору. Проте, в результаті наукових досліджень було виявлено, що остання група не спрацьовує як EWI (early warning indicators - показники раннього попередження) системних банківських криз. Тому, найбільший акцент науковці роблять саме на аналізі змінних макроекономічних показників, які є більш чутливими до виявлення внутрішніх фінансових проблем.

На основі узагальнення теоретичних та практичних досліджень науковців у Додатку Е2 представлений наш підхід до класифікації індикаторів на макроекономічні, монетарні та показників банківського сектору, що дозволяє поглибити розуміння взаємодії показників реального, фінансового сектору

економіки та банківської системи та виявити, які з них мають найбільший вплив на фінансовий стан окремого банку.

Для дослідження кризогенності банківської системи України в даній роботі ми будемо аналізувати основні макроекономічні та монетарні індикатори за даними НБУ за останні 10 років. Динаміка даних індикаторів наведена в Додатку Ж. За результатами аналізу динаміки ключових показників зовнішнього середовища ми спостерігаємо тенденцію до зниження рівня інфляції до 4,1% у 2019 році. Найбільше значення інфляції, на рівні 43,3% спостерігалось у 2015 році, у зв'язку з панікою на валютному ринку, яка призвела до неконтрольованого зростання цін на споживчі товари. Вже у 2016 році вдалось стабілізувати ситуацію і інфляція знизилась до 12,4%. Станом на травень 2020 інфляція знаходиться на рівні 1,7%. Основною причиною падіння інфляції за останній період, на думку експертів, є жорстка монетарна політика НБУ, зміцнення курсу гривні, а також зниження вартості імпортованих товарів для України. Обсяг ВВП з 2016 року показує тенденцію до зростання, що пояснюється зростанням внутрішнього попиту, як споживчого та інвестиційного. Щодо інших показників, то можна побачити коливання рівня безробіття за весь досліджуваний період з 8,6% у 2011 році до 9,6% у 2020 році, найнижче значення було у 2013 році – 7,7%; зростання обсягу міжнародних резервів, починаючи з 2015 року, на 21,53% за останній рік, завдяки успішному розміщенню Міністерством фінансів валютних ОВДП, щорічне зростання обсягу зовнішнього та внутрішнього державного боргу за весь досліджуваний період, що пов'язано з неефективною борговою політикою країни, проте у 2019 р. ситуація з внутрішнім державним боргом покращилась і вже спостерігається його зниження на 7,86% до попереднього року, за рахунок зменшення обсягу зобов'язань. За даними НБУ, зростання зовнішнього боргу відбулось за рахунок збільшення зовнішніх зобов'язань приватного сектору економіки.

Облікова ставка НБУ з 2011 року почала зростати і досягла свого максимального значення 22% у 2015 році, таке зростання тоді пояснювалось

необхідністю застосування даного інструмента як засобу стримування надмірного рівня інфляції та знецінення національної валюти. Проте, вже 2016 року, облікова ставка знизилась до 14%, на кінець 2019 року вона складала 13,5%. Своє рішення щодо зниження ставки НБУ пояснює бажанням прискорити пом'якшення монетарної політики, задля зниження інфляційного тиску та зміцнення курсу гривні. Сьогодні облікова ставка становить 6%. Щодо курсу гривні, також спостерігається ситуація до різкого зростання починаючи з 2014 року на рівні 19,27 до євро та 15,76 до долару, до 33,49 курсу євро та 28,06 курсу долара на кінець 2017 року на тлі політичної та економічної нестабільності в країні, у 2019 році відбулось вже зниження курсів грн до долара та євро відносно попереднього року на 5 % і 9,93 % відповідно. Фінансові експерти пояснюють, що зміцнення гривні пов'язане з зацікавленістю іноземцями ОВДП, купуючи їх за гривні, вони створюють надлишок іноземної валюти, обмеженням на купівлю валюти на безготівковому ринку, а також з поліпшенням ситуації з платіжним балансом. Отже, можна дійти до висновку, що за проаналізований період до 2019 року стан зовнішнього сектору є більш менш задовільним, а також простежується поступове зростання економіки. Проте, в 2020 році через ситуацію з пандемією коронавірусу, стан економіки значно погіршився і це відобразилось на зниженні ВВП, у 2 кварталі він знизився на 11,4%, зниження інфляції до 1,7%, зростання зовнішнього та внутрішнього боргу також відображає прояв кризи. [67;71] Поширення кризових явищ на економіку України вимагає від регулятора підвищення гнучкості монетарної політики та ефективного управління грошово-кредитними інструментами для мінімізації негативних наслідків кризи, поступовому відновленню докризових показників та економічного зростання в майбутньому. Недоліком даного аналізу є те, що ми лише можемо прослідкувати певну тенденцію, проте не можемо спрогнозувати значення індикаторів при настанні негативних обставин.

У трактуванні результатів аналізу динаміки можна було простежити тісний взаємозв'язок між окремими індикаторами. Для доведення цього зв'язку

було проведено кореляційно-регресійний аналіз за статистичними даними НБУ станом на 31.12.2011-1.10.2020 рр. Використання кореляційно-регресійного аналізу дозволяє нам визначити взаємозв'язок між двома та більше ознаками і показує ступінь впливу кожної з них.

Кореляційний зв'язок може мати різну степінь – від повної незалежності до функціональної залежності. Крім того, характер зв'язку між різними величинами може бути різний. При додатній кореляції залежність між величинами буде прямою: при збільшенні однієї величини, збільшується й інша. При від'ємній кореляції залежність обернена: збільшення однієї величини пов'язано зі зменшенням іншої.

Характер тісноти зв'язку між змінними при різних значеннях коефіцієнта кореляції [16]: $R=0$ – відсутній зв'язок; $0,1 < R < 0,3$ – слабкий зв'язок; $0,3 < R < 0,5$ – помірний зв'язок; $0,5 < R < 0,7$ – помітний зв'язок; $0,7 < R < 0,9$ – високий зв'язок; $0,9 < R < 1$ – дуже високий зв'язок; $R=1$ – функціональний зв'язок.

Таблиця 2.1.1

Кореляційна матриця макроекономічних індикаторів кризогенності банківської системи України*

	Валютний курс грн до долара	ВВП	Державний борг	Інфляція	Облікова ставка	Середньозважена ставка за інструментами НБУ	Офіційні резерви	Зовнішній борг
Валютний курс грн до долара	1							
ВВП	0,4498	1						
Державний борг	0,9883	0,4904	1					
Інфляція	0,2721	-0,0826	0,1567	1				
Облікова ставка	0,5323	0,4558	0,4442	0,8182	1			
Середньозважена ставка за інструментами НБУ	0,5074	0,3947	0,4109	0,8018	0,9423	1		
Офіційні резерви	-0,1380	0,1023	-0,0518	-0,6891	-0,5291	-0,4670	1	
Зовнішній борг	-0,6732	-0,5797	-0,6567	0,0356	-0,3751	-0,4033	-0,3816	1

*Примітка: розраховано автором на основі джерела [64]

В результаті проведеного аналізу, наведеного в Таблиці 2.1.1.ми виявили, що найбільший прямий зв'язок простежується між валютним курсом та обсягом

державного боргу, обліковою ставкою та інфляцією, помірний зв'язок існує між валютним курсом та державним боргом, інфляцією та обліковою ставкою, інфляцією та середньозваженою ставкою за інструментами НБУ, а також між обліковою ставкою та середньозваженою ставкою за інструментами НБУ. Помітний зв'язок присутній між обліковою ставкою та валютним курсом, інші показники мають помірний зв'язок між собою.

Таблиця 2.1.2

Коефіцієнти тісноти зв'язку*

Регресійна статистика	
Множинний R	0,999824
R-квадрат	0,999648
Нормативний R-квадрат	0,998417
Стандартна помилка	0,352682
Спостереження	10

*Примітка: складено автором на основі джерел [64]

Величина коефіцієнта множинної кореляції R характеризує якість отриманої моделі. Згідно отриманих результатів в Таблиці 2.1.2 даний коефіцієнт становить 0,999824, що свідчить про наявність у моделі високої кореляції. Значення R-квадрата наближене до 1, тому дана модель є адекватною.

Основне завдання діагностики кризових явищ полягає у завчасному виявленні та прогнозуванні індикаторів, що сигналізуватимуть про початок прояву негативних факторів на банківську систему. Для цього дослідимо кореляційну залежність між екзогенними та ендогенними індикаторами кризогенності банківської системи, опрацювавши попередньо щоквартальні статистичні дані показників банківської системи, які висвітлені на сайті НБУ за даними на 31.12.2011-1.10.2020 рр.

Таблиця 2.1.3

Кореляція індикатора «Співвідношення недіючих кредитів та власного капіталу банків» з екзогенними індикаторами по банківській системі України *

Показник	Кореляція
Рівень процентної маржі	0,291
Рівень інфляції	0,539
Валютний курс	-0,473
Співвідношення непроцентних витрат та доходів	-0,649
Зобов'язання в іноземній валюті на загальні зобов'язання	-0,550
Кредити в іноземній валюті на загальні кредити	-0,569
Середньозважена ставка за інструментами НБУ	0,079

*Примітка: розраховано автором на основі джерел [64]

За даними з таблиці 2.1.3 простежується помітний прямий зв'язок між показниками «Співвідношення недіючих кредитів та власного капіталу банку» та «Рівень інфляції», це говорить про те, що при зростанні рівня цін також зростатиме обсяг проблемної та недіючої заборгованості, що і буде слугувати випереджальним сигналом для банку про можливі проблеми з достатністю капіталу. Найбільший обернений зв'язок з наведеним ендогенним індикатором простежується з та «Співвідношення непроцентних доходів та витрат».

Таблиця 2.1.4

Кореляція індикатора «Прибутковість активів банків» з екзогенними індикаторами по банківській системі України *

Показник	Кореляція
Рівень % маржі	-0,237
Рівень інфляції	-0,275
Валютний курс	-0,183
Співвідношення непроцентних витрат та доходів	0,086
Зобов'язання в іноземній валюті на загальні зобов'язання	-0,469
Кредити в іноземній валюті на загальні кредити	-0,311
Середньозважена ставка за інструментами НБУ	-0,493

*Примітка: складено автором на основі джерел [64]

Індикатор «Прибутковість активів банків», як видно з таблиці 2.1.4, впродовж проаналізованого періоду має слабкі обернені зв'язки з наведеними показниками, різка зміна яких не призведе до збитковості діяльності банку.

Таблиця 2.1.5

Кореляція індикатора «Частка недіючих кредитів банків» з екзогенними індикаторами по банківській системі України *

Показник	Кореляція
Рівень процентної маржі	-0,154
Рівень інфляції	-0,245
Валютний курс	0,795
Співвідношення непроцентних витрат та доходів	0,870
Зобов'язання в іноземній валюті на загальні зобов'язання	0,493
Кредити в іноземній валюті на загальні кредити	0,645
Середньозважена ставка за інструментами НБУ	0,250

*Примітка: розраховано автором на основі джерел [64]

Дані таблиці 2.1.5 свідчать, що найбільш щільний зв'язок простежується між «Часткою недіючих кредитів банків» та «Валютним курсом», а також з показником «Співвідношення непроцентних витрат та доходів». Знецінення грошової одиниці має негативний вплив на динаміку обсягу прострочених та недіючих кредитів, що пояснюється низькою платоспроможністю позичальників за кредитами в іноземній валюті, або ж переоцінкою простроченої заборгованості через девальвацію національної одиниці. Зростання ж обсягу проблемної заборгованості означає зменшення розміру непроцентних (в т.ч. комісійних доходів), яких стає недостатньо для покриття адміністративних та інших витрат банку.

Таблиця 2.1.6

Кореляція індикатора «Показник достатності регуляторного капіталу» з екзогенними індикаторами по банківській системі України *

Показник	Кореляція
Рівень % маржі	0,125
Рівень інфляції	-0,126
Валютний курс	-0,537
Співвідношення непроцентних витрат та доходів	-0,305
Зобов'язання в іноземній валюті на загальні зобов'язання	-0,848
Кредити в іноземній валюті на загальні кредити	-0,657
Середньозважена ставка за інструментами НБУ	-0,743

*Примітка: складено автором на основі джерел [64]

Обернений зв'язок, за даними з таблиці 2.1.6 простежується між індикатором «Достатність РК» та показниками «Зобов'язання в іноземній валюті на загальні зобов'язання» та «Середньозваженою ставкою за інструментами НБУ». Зростання частки зобов'язань в іноземній валюті при зниженні достатності РК свідчить про значний ризик, який приймає на себе банк і є одним з сигналів зменшення надійності капіталу щодо можливості покрити неочікувані втрати. Різка зміна ставки за інструментами НБУ також може слугувати потенційним ризиком для капіталу банку.

Таблиця 2.1.7

Кореляція індикатора «Співвідношення чистих активів банків до ВВП» з екзогенними індикаторами по банківській системі України *

Показник	Кореляція
Рівень процентної маржі	0,222
Рівень інфляції	-0,131
Валютний курс	-0,251
Співвідношення непроцентних витрат та доходів	-0,137
Зобов'язання в іноземній валюті на загальні зобов'язання	-0,116
Кредити в іноземній валюті на загальні кредити	-0,138
Середньозважена ставка за інструментами НБУ	-0,153

*Примітка: розраховано автором на основі джерел [64]

З таблиці 2.1.7 видно, що індикатор «Співвідношення чистих активів до ВВП» містить слабкі зв'язки з наведеними показниками, це означає що зміна досліджених показників не вплине суттєво на зміну рівня індикатора.

Результати аналізу свідчать, що щільний характер взаємозв'язку слугує явним раннім сигналом прояву проблем у банківському секторі, проте потрібно також звертати і на помірні зв'язки, які також можуть слугувати першими ознаками прояву кризових явищ, але не є основним орієнтиром. Порушення стабільності в економічному секторі країни неодмінно призведе до порушення стійкості і всередині банківського сектору та навпаки, тому періодичне дослідження у певному часовому горизонті цих взаємозв'язків допоможе спрогнозувати появу кризового стану.

Отже, прогноз кризогенності банку можливий лише через аналіз ключових індикаторів, які провокують та сигналізують про негативні прояви у

банківській системі. Застосування кореляційно - регресійного аналізу дають можливість виявляти тісні взаємозв'язки (прямі чи обернені) між ними, що дозволяє здійснювати прогноз та приймати управлінські рішення на випередження. Проте, для більш точного аналізу необхідна наявність чіткої єдиної систематизації індикаторів, яка сьогодні відсутня.

2.2. Аналіз факторів впливу на стабільність банківської системи України та АТ «Укрсиббанк»

Діяльність банків завжди супроводжується проявом на неї різних факторів, які при нестабільній ситуації в країні можуть призвести до появи кризових явищ. Для можливості діагностики та прогнозування стабільної діяльності банківських установ, необхідно вчасно виявляти дані фактори та аналізувати їх вплив на кризогенність банківського сектору.

У Додатку І2 навели власну класифікацію основних факторів впливу, визначивши три рівні: наддержавний, державний та внутрішньобанківський, кожний з яких характеризується своїми видами факторів, які ми систематизували у підгрупи, відібравши лише найбільш суттєві, на наш погляд. Особливість цього підходу полягає у виявленні певної циклічної послідовності впливу одних факторів, які призводять до появи інших факторів, що в кінцевому випадку негативно позначаються на фінансовій стабільності окремого банку. Окремі науковці, а саме: Довгань Ж.М., Єфремова Н.Ф., Золотарьової О.В та Грозана О.В. в процесі аналізу зосереджують свою увагу саме на внутрішніх факторах, які на їх погляд найбільш впливають на забезпечення стійкості банку до проявів криз. Автори до них відносять: достатність капіталу, ліквідність активів, дохідність банку, якість управління активами та пасивами; кваліфікація персоналу та рівень банківського менеджменту [41]. У Додатку І1 ми навели ще один з підходів, до визначення внутрішніх факторів банку з визначенням напрямів їх впливу, На нашу думку, головним внутрішнім фактором банку, що впливає на його фінансове

становище, є неефективна діяльність менеджменту, а саме: прийняття неефективних управлінських рішень, низька якість управління персоналом, невірний розподіл та використання ресурсів, неналежна оцінка та управління банківськими ризиками, в результаті чого суттєво погіршуються фінансові показники.

Наразі, основним фактором та основною загрозою для банківської системи України, так і для економіки в цілому є пандемія коронавірусу. Карантинні обмеження призвели до зниження економічної активності багатьох країн світу. Проте, як зазначає НБУ у звіті про фінансову стабільність за червень 2020 року: «Нинішню кризу Україна зустріла з гарними макропоказниками. Економіка стабільно зростала протягом останніх чотирьох років. За підсумками 2019 року відношення державного і гарантованого державою боргу до ВВП суттєво знизилося, інфляція сповільнювалася, дефіцит поточного рахунку був одним із найменших за останнє десятиліття. Обсяг міжнародних резервів перед кризою (на початок березня) становив 27 млрд дол., що було еквівалентно п'ятьом місяцям майбутнього імпорту. Стійке макроекономічне середовище в поєднанні зі значним здешевленням імпортованих енергоносіїв дали змогу пройти гостру фазу кризи без помітних шоків для валютного ринку. Банки також були готовими до кризи завдяки достатності капіталу, прибутковості, стабільному фондуванню та високій ліквідності». Національний банк також провів експрес-стрес-тест щодо стабільності банків, за результатами яких 7 приватних та 2 державних банків показали ризики щодо достатності капіталу. У тестуванні НБУ закладав умови, жорсткіші за річний макропрогноз. Це ті ж банки, що мали негативні результати стрес-тестування й у минулому, проте не вжили достатніх заходів для вирішення накопичених проблем. Минулого року найбільші проблеми з капіталом були в Ощадбанку, Укресімбанку, Укрсоцбанку, Сбербанку, Мегабанку, Банку Кредит Дніпро, Промінвестбанку.[57]

Існує думка, що: «негативний вплив на українську економіку очікується відносно короткостроковим, але досить потужним. Карантинні заходи вже зменшили ділову активність, споживання та зайнятість населення.»[56]

Економісти змоделювали три сценарії впливу коронакризи на Україну: оптимістичний, базовий та песимістичний. Сценарії базуються на аналізі внутрішніх та зовнішніх шоків від зупинки секторів економіки, зниження попиту на основні експортні товари України та зменшення грошових переказів з-за кордону. Вони спрогнозували як зміниться обсяг ВВП за цими трьома сценаріями.: за оптимістичним обсяг ВВП зменшиться на 5,9%, за базовим сценарієм – на 7%, а за песимістичним сценарієм – на 11,2%. Основним фактором спаду економіки, на їх думку, стане скорочення обсягу приватного споживання, падіння доходів бізнесу та населення, скорочення імпорту та зниження інвестицій.[70]

Щодо прогнозів інших економічних факторів, що впливають на кризогенність банківського сектору, то за даними інфляційного звіту НБУ, рівень інфляції продовжує своє зниження і станом на травень 2020 року становить 1,7%. Планується, що у 2020 році вона залишиться в цільовому діапазоні $5\% \pm 1$ в.п. Прискорення інфляції на тлі кризових подій буде помірним – 6.0% до кінця 2020 року, оскільки ефекти послаблення обмінного курсу будуть компенсовані зниженням попиту та нижчими цінами на паливо. Після тимчасового перевищення верхньої межі цільового діапазону на початку 2021 року споживча інфляція повернеться в його межі вже в II кварталі того ж року. Проте, з огляду на низьку інфляцію, заякорені інфляційні очікування, стабільність фондування та нижчу облікову ставку банки почали знижувати ставки за депозитами та кредитами. У 2020 році дефіцит поточного рахунку залишиться низьким: зниження імпорту товарів та витрат на подорожі переважатиме скорочення експорту та грошових переказів, проте поступово розширюватиметься у 2020-2022 роках, цьому сприятиме реалізація відкладеного попиту на імпортні товари з боку населення, відновлення інвестиційного імпорту бізнесом, а також очікуване зниження надходжень від

транзиту газу. Утім показник дефіциту поточного рахунку залишатиметься на рівні 3–4% ВВП. Також, завдяки новій програмі співпраці з МВФ та поступовому відновленню інтересу інвесторів, міжнародні резерви зростуть до 27–29 млрд дол у 2020–2022 роках. Параметри бюджету на 2020 рік також приведено у відповідність до нових макроекономічних умов. У відповідь на заходи НБУ стабілізувалася і ситуація на валютному ринку, а курс гривні зміцнився порівняно з березнем. НБУ отримав можливість відновити купівлю надлишку валюти на ринку для поповнення міжнародних резервів. [58]

Аналіз зовнішніх факторів впливу дає нам уявлення про те, що відбувається в економіці в країні, проте наскільки це відобразиться на стабільності окремих банків, напряду залежить від аналізу саме внутрішніх факторів впливу, який дасть можливість виявити проблемні місця в управлінні банком та вчасно прийняти рішення щодо усунення цих уразливих місць. Проблема в тому, що не всі ж них не можна оцінити кількісно.

Окремі інтернет портали щоквартально викладають дані щодо рейтингів стійкості та надійності банків. Одним з таких рейтингів, є рейтинг «Мінфіну». Фінустанови отримують бал від 1 до 5 залежно від показників, що характеризують їх стійкість до стресів і лояльність вкладників: враховується якість активів, ліквідність, прибутковість, якість фондування, достатність капіталу; можливість зовнішньої підтримки, приріст вкладів, платіжна репутація тощо. За результатами даного рейтингу за 2 квартал 2020 року. першу п'ятірку складають іноземні банки: Райффайзен Банк аваль, Укрсиббанк, Креді Агріколь, ОТП Банк, Прокредитбанк. Бальна оцінка стресостійкості топ-10 банків наведена в Додатку К1. [68]

Для детальнішої оцінки внутрішнього стану банківської системи проаналізуємо основні показники діяльності банків за п'ять років на основі статистичних даних НБУ, що наведені в Додатку К3. За даними на 1.10. 2020 року, кількість діючих банків скоротилась на 2 установи порівняно до попереднього року і налічує зараз 74 банків, з яких 37 з іноземним капіталом. Також можемо бачити, що в цілому, банківська система продовжує нарощувати

свої ресурси за рахунок притоку коштів клієнтів, особливо це помітно у 2018 році, коли банкам вдалось наростити прибуток і покрити збиток минулих років. До того ж, банкам вдалось зменшити обсяг непрацюючих кредитів станом на кінець 2019 року, тим самим покращити якість кредитного портфелю.

Також ми застосували методику декомпозиційного аналізу для оцінки прибутковості власного капіталу банківських груп за 2019 рік. Дана аналітична модель дозволяє виявляти фактори, які впливають на прибутковість капіталу банківських груп та оцінити діяльність банку в координатах «прибуток — ризик». У методиці декомпозиційного аналізу показником ризику банку служить мультиплікатор капіталу: чим вищим є значення мультиплікатора капіталу, то вищим буде й ризик.

Таблиця 2.2.1

Декомпозиційний аналіз прибутковості капіталу банківських груп за 31.12.2018-31.12.2019 рр. *

Показник	2018			2019		
	Банки з державною часткою	Банки з іноземним капіталом	Банки з приватним капіталом	Банки з державною часткою	Банки з іноземним капіталом	Банки з приватним капіталом
МК	17,702	9,00362	7,503	13,07905	7,3936537	6,921653
ЧМД	0,3013	0,071	0,168	0,4933991	0,35679218	0,180839
ДА	0,0425	0,093	0,108	0,0579717	0,09890163	0,114931
ПК	0,2268	0,060	0,136	0,3741028	0,26090229	0,14386

*Примітка: розраховано автором на основі джерела [65]

Для розрахунку впливу на динаміку прибутковості капіталу (ROE) пов'язаних з ним величин використовують метод ланцюгових підстановок, а потім за допомогою факторного аналізу визначають який саме фактор вплинув на зміну показника.

Таблиця 2.2.2

Результати факторного аналізу прибутковості капіталу банківських груп*

Банки з державною часткою	Значення	Банки з іноземним капіталом	Значення	Банки з приватним капіталом	Значення
I _{ROE}	1,649	I _{ROE}	4,356	I _{ROE}	1,056
I _{ROE(ЧМД)}	1,637	I _{ROE(ЧМД)}	4,992	I _{ROE(ЧМД)}	1,080
I _{ROE(ДА)}	1,363	I _{ROE(ДА)}	1,063	I _{ROE(ДА)}	1,060
I _{ROE(МК)}	0,739	I _{ROE(МК)}	0,821	I _{ROE(МК)}	0,923

*Примітка: складено автором на основі джерела [65]

Таким чином, у результаті розрахунків основних факторів впливу на прибутковість капіталу, наведених в Таблиці 2.2.1 та Таблиці 2.2.2, можемо бачити, прибутковість капіталу зросла у звітному році порівняно з базовим за рахунок великого приросту чистої маржі. Значення мультиплікатора капіталу зменшилось по банківським групам відносно попереднього періоду найбільше у державних банків на 4,6%, а найменше у банків з приватним капіталом на 0,58%. Це свідчить про те, що ризик у банківській системі присутній, але у звітному році він зменшився.

Окремими індикаторами, які можуть сигналізувати про внутрішні проблеми в діяльності банку слугують економічні нормативи. НБУ встановлює нормативи для здійснення моніторингу діяльності окремих банків та банківської системи. За даними на 6 останніх місяців 2020 року, банки дотримуються всіх економічних нормативів.

На своєму сайті Національний банк України, починаючи з 2005 року, відображає вже розраховані на кінець року індикатори фінансової стійкості. Динаміка даних індикаторів за 5 років представлена в Додатку К2. Тому, для аналізу фінансової стабільності використаємо їх.

За результатами динаміки індикаторів фінансової стійкості в цілому за 2019 рік спостерігається позитивна ситуація: ми можемо спостерігати зниження частки непрацюючих кредитів у кредитному портфелі; зростання

рентабельності активів та капіталу; зростання процентної маржі; збільшення частки ліквідних коштів, а також додатне значення показника співвідношення РК до активів зважених на ризик. Все це нам говорить про те, що в цілому діяльність більшості банків є стабільною, вони ефективно використовують свої ресурси та є прибутковими. До того ж, станом на перше півріччя 2020 року, дані показники також позитивні, що свідчить про те, що у банків є всі ресурси, щоб протистояти кризі.

Окрім індексу фінансової стабільності та його ключових складових, було запропоновано також вимірювати індекс фінансового стресу, основною метою розрахунку якого є розрахунок поточного рівня стресу у фінансовій системі за допомогою використання різних показників для різних сегментів фінансового ринку та поєднання їх у єдиній кількісній статистиці. Зростання даного індексу сигналізує про необхідність проведення додаткового моніторингу. Основною складністю його розрахунку є відсутність окремих даних для розрахунку та наявність обмеженої кількості показників із тривалими періодами спостереження, певні показники до того ж можуть неочікувано та суттєво змінюватися, оскільки ринки дуже чутливі до зовнішніх та внутрішніх шоків. Недоліком даного індексу є те, що він відображає лише поточну ситуацію та не вказує на майбутні ризики в короткостроковій чи довгостроковій перспективі.

З метою аналізу наскільки банківський сектор є стійким та готовим до настання кризових явищ, а діяльність банків стабільною, науковці досліджують показники фінансової стабільності.

За результатами аналізу індикаторів фінансової стійкості банку в цілому спостерігається така ситуація: протягом дослідженого періоду рівень капіталізації банку суттєво покращився, про що свідчить зростання показника I1 та I2. Скорочення значення індикаторів I3 та I4 свідчить про покращення якості кредитного портфелю. Значення I6 та I7 вказують на зниження в динаміці рентабельності активів та капіталу відповідно, що свідчить про зниження ефективності роботи банку. Також на це вказує і значення індикатора

18. Ліквідність активів, про що свідчить значення показників І10 та І11, станом на 3 квартал 2020 року, також зменшилась відносно попереднього періоду.

Таблиця 2.2.3

Розрахунок основних індикаторів фінансової стійкості АТ «УкрСиббанк»
за 31.12.2018 -1.10.2020 рр.*

Індикатор	2018	2019	2020*
I1	0,199864386	0,238700112	0,251556
I2	0,111824877	0,143416631	0,216574
I3	0,575167286	0,268810859	0,241906
I4	0,107191354	0,067096299	0,054515
I6	0,047643031	0,046455674	0,014473
I7	0,39549848	0,380658079	0,129149
I8	0,606342233	0,603549632	0,566112
I9	0,582139332	0,625649555	0,743757
I10	0,183766953	0,336313361	0,220199
I11	0,255283403	0,420197873	0,267005

*Примітка: складено автором на основі джерела [65]

Іншим підходом до оцінки фінансової стійкості є застосування методу коефіцієнтів, який передбачає аналіз таких групи показників, що запропоновані для діагностики, які поділено на: показники достатності капіталу банку, показники ліквідності та показники ділової активності. Розглянемо аналіз цих показників на прикладі АТ «УкрСиббанк» за даними на 31.12.2015-1.10.2020 рр. в Додатку К4. За результатами аналізу видно, що банк має гарну ліквідність, що видно з розрахунків:, коефіцієнт миттєвої ліквідності, станом на 2020 рік зріс на 14% відносно попереднього періоду і становить 48% при нормі 20%; рівень коефіцієнта миттєвої ліквідності; коефіцієнт загальної ліквідності складає на останню дату 113% при нормі більше 100. Це говорить про те, що банк має достатню кількість вільних коштів, яку може спрямовувати на погашення своїх зобов'язань перед клієнтами. Проте, незважаючи на гарну ліквідність, банк має бути обережним щодо вкладів у високоліквідні активи, оскільки вони є менш дохідними. Щодо показників достатності капіталу, то станом на 2020 рік, показник надійності зменшився на 1% порівняно з

попереднім роком и складає 14 % при нормі 5%, це ілюструє високу залежність банку від залучених коштів; коефіцієнт фінансового важеля навпаки зріс в порівнянні з попереднім періодом, що говорить про здатність банків залучати кошти на фінансовому ринку. Що стосується мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів власним капіталом, то за нормативного значення 15% він становить 8,53% станом на 2020р, це говорить про те що темп зростання активів перевищує темп зростання капіталу і це є сигналом для банку про необхідність покращити управління капіталом.. За результатами аналізу, банкам необхідно підвищити ефективність управління активами та пасивами, забезпеченість власними коштами та скоротити обсяг недохідних активів. Щодо показників ділової активності, то за останні 2 роки банк знизив свою активність по всім дослідженим показникам, що надає підставу для висновку про стриману та виважену політику. При цьому варто відмітити, що частка проблемних кредитів суттєво зменшилась у динаміці і складає 5% на 2020 рік порівняно з 28% у 2015 році.

Оцінимо за методиками діагностики банкрутств стійкість АТ «Укрсиббанк» до прояву кризи коронавірусу у поточному році за даними на кінець 3 кварталу 2020 року.

Таблиця 2.2.4

Результати розрахунку інтегрального показника діагностики банкрутства згідно різних моделей по АТ «Укрсиббанк» станом 1.10.2020 р.*

Модель Кочака		Модель Ердогана		Модель Альтмана	
Коефіцієнт	Значення	Коефіцієнт	Значення	Коефіцієнт	Значення
V1	0,358602627	C2	0,873424353	K1	0,297978215
V6	0,175757491	C12	0,306333276	K2	0,014472631
V9	0,642731474	C14	0,128773346	K3	0,017823189
V11	0,061368111	C16	5,756504849	K4	0,112060202
V46	0,221631382	C17	0,588299926		
V56	0,00364701	C19	0,091228887		
V58	0,277722197				
V62	0,473696259				
Z	5,223117914	Z	20,94683487	Z	2,23935291

*Примітка: складено автором на основі джерела [65]

За результатами проведено аналізу, станом на 3 квартал 2020 року, АТ «Укрсиббанк» має низьку ймовірність банкрутства за всіма дослідженими методиками. Розглядаючи окремі складові показників, що входять до розрахунку, в якості недоліків, варто відмітити низький рівень покриття резервів за втратами по кредитах у банку та низьку частку капіталу банку у валюті балансу. Тому, банку слід переглянути свою політику управління та формування резервів та капіталу.

Отже, аналіз факторів впливу на кризогенність банків дає можливість з'ясувати що саме і за яких умов впливає на прояв негативних явищ у банку, виявити кількісну залежність від них, а також отримані результати мають допомогти у прийнятті раціональних управлінських рішень, що забезпечать внутрішню та зовнішню безпеку банку. До ключових факторів, що впливають на кризогенність банківської системи України належать: скорочення кредитних портфелів банків, вплив вкладів громадян, девальваційні коливання гривні, збиткова діяльність окремих банків, безконтрольна діяльність банківської системи та інші. Дослідження і врахування в процесі аналізу даних факторів дозволить забезпечити стійке функціонування банківської системи України, а також мінімізувати ризики, основними з яких можуть стати ризик збереження збитковості; ризик падіння капіталізації та ризик дестабілізації банківської системи.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРЕВЕНТИВНИХ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ БАНКУ

3.1. Досвід зарубіжних країн щодо впровадження превентивних антикризових заходів

Антикризове управління банківськими установами в зарубіжних країнах переважно базується на тому, що забезпечення реалізації основних заходів щодо виявлення та попередження прояву кризових явищ, покладено на самі банківські установи, які першочергово відповідають за стабільність своєї діяльності, але окрім них також окремі заходи впроваджуються на рівні центральних банків, які через трансмісійний механізм, з використанням інструментів грошово-кредитної політики, впливають на забезпечення стабільного розвитку економіки, тим самим зменшуючи прояв негативних факторів розгортання кризових явищ.

Провівши аналіз наукових публікацій та інших інтернет видань щодо висвітлення інформації про застосування зарубіжними банками превентивних антикризових заходів, можна зробити висновок, що в літературних джерелах відсутній комплексний підхід щодо визначення превентивних заходів, які впроваджуються регулятивними органами зарубіжних країн, тому нами було систематизовано систему антикризових заходів у Додатку Л1.

Все ж, в літературі, до найбільш популярних, які найчастіше застосовуються у банківській діяльності відносять діагностику ймовірності настання кризи із використанням системи індикаторів фінансової стійкості, які визначені МВФ та аналізу макроекономічних індикаторів, контроль за дотриманням встановлених обов'язкових нормативів та створення власних систем раннього попередження. Щодо діагностичних методів, які застосовує в своїй практиці Світовий банк та Базельський комітет з банківського нагляду

для оцінки стабільності, до них відносять метод оцінки циклу ТТС (through-the-cycle), модель Вілсона, модель Гоггарта, модель Соренсена-Цикхіно, модель Алвеса та модель Тройлера-Вайнера. Переваги даних моделей полягають у можливості отримання короткострокових та довгострокових оцінок ризиків, що враховують циклічність економічного розвитку, доступність аналітичних даних та стійкість до різних економічних умов. [48]

До інших типових заходів превентивної антикризової спрямованості також відносяться:

- створення спеціальних фондів та програм фінансування;
- регулювання облікової ставки та нормативів обов'язкового резервування;
- розширення переліку активів, що приймаються центральними банками як застава за кредит;
- зниження нормативів мінімальних резервних вимог для комерційних банків;
- запровадження тимчасових адміністрацій і кураторів центральних банків у банківських установах;
- підвищення фінансової дисципліни тощо. [80]

Варто відмітити, що в останні кілька років підходи до оцінки фінансової стійкості банків змінювалися в напрямку більш повного врахування впливу різних стресових сценаріїв на капітал та ліквідність. Окрім власних оцінок нагляду, в ряді країн проводиться постійна незалежна оцінка якості активів, а також стрес-тестування активів і ліквідності найбільших банків за попередньо узгодженою методикою регулятора [29].

Розглянемо детальніше особливості застосування окремих превентивних заходів зарубіжними банками.

Європейська комісія ще у 2012 році на своєму сайті висвітлила заходи з управління кризисними ситуаціями в банках для країн Єврозони, які наведені в Додатку Л2. Запропоновані інструменти поділяються на заходи щодо "запобігання", "раннього втручання" та "подолання". За умови, що

будь-якого дефіциту платоспроможності у банку немає, йому спершу надається пільговий період для приведення всіх показників до регуляторних вимог під посиленим наглядом центральних органів з певними тимчасовими обмеженнями, у разі коли після пільгового періоду ситуація не покращилась, тоді застосовуються інструменти «втручання» та «подолання». При цьому, заходи щодо «подолання» застосовуються тільки у крайньому випадку, коли попередні заходи не дають своїх результатів, а ситуація в банках критично погіршується. [78;88]

Європейський центральний банк (ЄЦБ) має постійно одночасно оцінювати якість активів та проводити стрес-тестування. Оцінка якості активів ЄЦБ зосереджується на найризикованіших та найнепрозоріших елементах банківських балансів і містить три стадії [1]:

- I стадія: відбір портфелів для включення їх до перевірки в залежності від системної значущості банку;

-II стадія: перевірка якості даних, спроможності внутрішньобанківських систем оцінки активів, класифікація прострочених кредитів, оцінка активів та забезпечення;

- III стадія: порівняння результатів при різних стандартах звітності та обліку в банках, що належать до різних юрисдикцій.

Під час проведення стрес-тестування Європейський центральний банк проводить перевірку банків на стійкість до кредитного, ринкового і суверенного ризиків, а також ризику зміни вартості капіталу на грошово-кредитному ринку. ЄЦБ застосовує кілька видів стрес-тестів:

1. Щорічні стрес-тести, що проводяться в рамках процесу наглядового огляду та оцінки (SREP);

2. Тематичні стрес-тести - як частина комплексної оцінки фінансового стану банку, що складається із самого стрес-тесту та огляду якості активів;

3. Стрес-тести для макропруденційних цілей (основна увага приділяється фінансовій стабільності та загальносистемним ефектам, а не окремим банкам). [77]

Також, Європейський центральний банк в рамках безвізного нагляду здійснює загальну оцінку життєздатності банків за методологією SREP, яка базується на чотирьох елементах: бізнес модель та оцінка прибутковості; внутрішнє управління та оцінка управління ризиками; оцінка ризиків для капіталу на основі конкретного ризику; оцінка ризиків ліквідності та фінансування. [78]

Зарубіжні країни, у післякризовий період, також приділяли значну увагу розробці нового та коригуванню існуючого нормативно-правового забезпечення щодо ефективного регулювання та забезпечення стабільності банківського сектору. До основних регламентів, правил та директив, які брались за основу європейськими країнами при розробці власних нормативно-правових документів можна віднести правило Волкера, директиву MIFID 2, регламент про вимоги до капіталу CDR/CRR (Capital requirements directive) та директиву про відновлення та ліквідацію банків BRRD (Bank recovery and resolution directive) та інші. [49] До прикладу, банк Індії у 2016 році видав свій Кодекс про неплатоспроможність та банкрутство (The insolvency and bankruptcy code (IBS), в якому зазначається що термін для вирішення поточних проблем у діяльності банку становить 180 днів (може бути продовжено до 270), у випадку якщо проблема не вирішується, вживаються більш рішучі дії від визнання установи банкрутом та до її ліквідації. [85] Проте, все ж таки, основним орієнтиром для більшості країн став Базель 3, вимоги якого є обов'язковими до виконання.

Регулятори банків ЄС, в останні роки, почали посилювати увагу виконанню банками показників покриття ліквідності LCR (Liquidity coverage ratio) та нормативу довгострокової ліквідності NSFR (Net Stable Funding Ratio), підвищувати вимоги до платоспроможності, а також впроваджувати антициклічні буфери та буфери підтримки капіталу. [47]

У США та країнах Євросоюзу також впроваджується у діяльності банків система BCM (Business Continuity Management – система управління безперервністю бізнесу), яка дозволяє своєчасно виявляти потенційні загрози

та ефективно реагувати на проблеми, що можуть загрожувати репутації та стійкості банку. До основних функцій системи відноситься: ідентифікація можливих несприятливих ситуацій до їх настання; управління потенційними ризиками; ідентифікація резервів для покриття потенційних збитків; визначення заходів менеджменту банку в разі настання несприятливих подій та заходи щодо швидкого відновлення фінансової стабільності. [16]

Впровадження у банку даної системи є одним з ефективних способів превентивного управління, а також дана концепція значно спрощує діяльність антикризового менеджменту в банку.

Команда з фінансової стійкості Світового банку (The Financial Stability team of the World bank) розробила спеціальні програми допомоги, які визначають механізми безпеки для довготривалої фінансової стійкості, що включають моніторинг фінансового сектору, нагляд за банками, реформування державних банків та управління ризиками. Вона проводить оцінку, розробляє діагностичні інструменти та сприяє впровадженню та моніторингу впливу міжнародних стандартів щодо банківського нагляду у координації з МВФ, Радою з фінансової стабільності (FSB) та різними органами з встановлення стандартів, а також забезпечує підґрунтя, за допомогою якого центральні банки європейських країн можуть виявити вразливості своєї фінансової системи та розробити відповідні заходи. В програмі з оцінки фінансового сектору (Financial Sector Assessment Program) зазначаються діагностичні та консультативні послуги, які надаються регуляторам та розробникам фінансової політики щодо впливу зміни клімату та пов'язаних з цим ризиків на фінансові сектори. [87]

Сьогодні, домінуючим чинником уповільнення економік більшості країн світу стала пандемія коронавірусу. Погіршення макроекономічних показників вплинуло і на банківські системи зарубіжних країн. З метою недопущення прояву негативних факторів на банківський сектор, регулятори почали впроваджувати заходи раннього реагування. Як видно з Додатку ЛЗ, в основному заходи були націлені на зміну підходу до нагляду центральними

банками за діяльністю банків. Окрім зазначених заходів, ЄЦБ також рекомендує банкам країн Єврозони скорочувати банківські витрати, зокрема утриматись від виплат дивідендів акціонерам до кінця поточного року.

Банк Англії скасував в поточному році проведення стрес-тестування банківської системи, для того щоб банки могли зосередитись на кредитуванні. Також він дозволив банкам використовувати кошти, сформовані під контрциклічний буфер капіталу та направити їх на кредитування підприємств. [75]

Народний банк Китаю у лютому поточного року заявив про намір провести операцію зворотного викупу цінних паперів, з метою підтримки достатнього рівня ліквідності в банківському секторі. [69]

Національний банк Польщі (НБП) також націлений на підтримку ліквідності банків, шляхом проведення операцій РЕПО та купівлі казначейських облігацій на вторинному ринку. Також знизивши до рекордного мінімуму ставку рефінансування, НБП прогнозує зниження ставок банків за кредитами. [81]

Отже, як показує зарубіжний досвід, центральні банки іноземних країн застосовують одні й ті ж підходи щодо превентивного управління та заходів завчасного реагування на кризові явища, проте окремі заходи у різних країн можуть відрізнятись в залежності від ключової мети, яку поставили перед собою регулятори. Також варто зазначити, що в іноземній літературі досить стисло відображена інформація щодо конкретних заходів регуляторів та майже відсутні конкретні приклади щодо їх застосування, до того ж відсутня інформація про превентивні заходи менеджменту окремих комерційних банків. На наш погляд, банкам необхідно покращити рівень прозорості щодо розкриття інформації стосовно систем управління ризиків, визначення зовнішніх та внутрішніх індикаторів кризогенності та відображення в звітності про фінансову стабільність банків або ж в річній звітності на сайті банків інформацію про превентивні заходи щодо недопущення кризових явищ. В цілому, досвід зарубіжних країн є показовим для України в питаннях

визначення основних напрямків проведення стабілізаційних заходів та підходів до нагляду регулятора над банківською діяльністю.

3.2. Інтегрований підхід до оцінки кризогенності банку та розробки превентивних антикризових заходів

В умовах економічної нестабільності та підвищеного ризику банківської діяльності важливо застосовувати інтегрований підхід до антикризового управління банком, починаючи від моніторингу індикаторів кризових явищ та оцінки кризового стану банку і закінчуючи розробкою та реалізацією ефективних антикризових заходів.

Аналізуючи наукові джерела, можна простежити основний недолік в питанні розробки ефективної системи антикризового управління, що полягає в відсутності єдності поглядів щодо визначення комплексного підходу до вибору методів та інструментів оцінки фінансової стійкості банків, єдиних критеріїв щодо порядку розробки та впровадження превентивних заходів. Розроблення інтегрованого підходу повинно базуватись на створенні цілісного уявлення про систему антикризового управління банком, а також на поєднанні всіх елементів системи в єдиний процес.

Інтегрований підхід передбачає застосування процесного, системного або ситуаційного підходу до управління. Процесний підхід передбачає сукупність послідовних заходів щодо управління, які мають реалізовуватись в певній послідовності: планування-організація-контроль. Застосування системного підходу передбачає цілісне бачення основних напрямів та етапів антикризового управління, а також пошук взаємозв'язків, що існують між ними, які мають бути враховані при розробці антикризових заходів. Системний підхід передбачає оцінку становища і вияв факторів впливу як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, тому в цілому системний підхід можна відобразити так: аналіз зовнішнього середовища- оцінка внутрішнього стану – розробка та реалізація антикризових заходів. Завдання менеджменту

банку за ситуаційного підходу полягає на основі детального аналізу негативних факторів впливу на фінансовий стан банку, підібрати необхідні шляхи вирішення проблем з урахуванням ситуації, яка виникла. [72]

Ми вважаємо, що в управлінні має місце кожен з наведених підходів, проте найбільш ефективним, на наш погляд, є саме системний підхід до управління, оскільки він дає можливість як розглядати в цілому механізм антикризового управління, так і детально приділяти увагу кожній складовій даного механізму при прийнятті управлінських рішень. В процесному ж підході зосереджується увага лише на конкретному процесі і відсутнє цілісне бачення, що і є його недоліком, а ситуаційний підхід зосереджує основну увагу на виявленні та аналізі найбільш значимих факторів впливу для банку.

Головна увага в системі превентивного антикризового управління все ж зосереджується на двох основних етапах: оцінка стійкості банків до кризових факторів прояву та розробка антикризових заходів на основі результатів цієї оцінки.

В процесі оцінки кризогенності банку варто проводити комплексну оцінку показників стабільної діяльності банку, яка має включати аналіз структурних (обчислення коефіцієнтів), кількісних (виражених в грошових одиницях) показників та якісних характеристик.

Кожний банк з метою забезпечення своєчасного виявлення перших потенційних ознак настання стресової ситуації через погіршення фінансового стану розробляє власну систему індикаторів, а також враховує індивідуальні особливості діяльності банку (бізнес-модель, організаційну структуру та результати власної оцінки всіх наявних та потенційних суттєвих ризиків, притаманних його діяльності). Кількісні показники включають розрахунок показників капіталу, ліквідності, прибутковості, якості активів, а якісні передбачають аналіз вимог клієнтів про дострокове погашення зобов'язань у значних сумах; наявності негативної інформації щодо критично важливих контрагентів; проблем із залученням фінансування за поточними ринковими ставками; плинності персоналу (ключових фахівців); негативних наслідків

прийняття судових рішень; застосування Національним банком заходів впливу; втрати ділової репутації керівників банку, власників істотної участі в банку. Оцінка кількісних показників залежно від «зон світлофору», слугує виявленням індикаторів раннього попередження («жовта зона» світлофора, яка свідчить про перші ознаки погіршення фінансового стану) та індикаторів необхідності відновлення фінансової стійкості («червона зона», яка свідчить про суттєве погіршення фінансового стану). [50]

В цілому, автори в науковій літературі групують підходи до оцінки кризогенності банку таким чином:

1) розрахунок інтегрального показника фінансового стану;

В результаті розрахунку окремих груп показників, що характеризують стійкість та стабільність діяльності обчислюється загальний показник оцінки ефективності. Мінімальне значення інтегрального показника має відповідати значенню 0, а максимальне значення — 1.

2) застосування рейтингових моделей;

Таблиця 3.2.1

Порівняльна характеристика моделей рейтингової оцінки*

Групи показників	CAMELSO	EuroMoney	Ширінської	Експерт-Рейтинг	Метод зведених показників
Капітал	+	+	+	+	+
Якість активів	+	+	-	+	-
Прибутковість	+	+	+	-	+
Ліквідність	+	+	+	+	+
Надійність	-	-	-	-	-
Захищеність	-	-	-	-	-
Ризики	+	-	-	-	+

*Примітка: складено автором на основі джерела [37]

За результатами аналізу порівняльної характеристики окремих вибраних моделей в Таблиці 3.2.1, найбільш повною є система рейтингової оцінки CAMELSO. Дана система оцінки дозволяє оцінити стан банку на основі єдиних критеріїв, що охоплюють його діяльність. До параметрів

моделі CAMELSO відносять оцінку достатності капіталу, якості активів, менеджменту, доходів, ліквідності, чутливості до ринкового та операційного ризику. [46]

3) застосування коефіцієнтного аналізу;

Розрахунок та аналіз окремих коефіцієнтів дозволяє визначити відхилення у діяльності банків на основі порівняння фактичних значень показників з нормативними;

4) використання методик діагностики банкрутств, які також базуються на визначення інтегрального Z-показника рівня загрози банкрутства. Найбільш зручними для розрахунку є методики Альтмана, Корчака та Ердогана.

Ширшим є підхід до оцінки кризогенності в іноземних банках. В рамках оцінки та передбачення кризи виділяють застосування таких моделей: моделі фундаментальних факторів (Алена та Гейла) для оцінки кризи платоспроможності; моделі Федмана, Мурдоха та Стігліца для оцінки взаємозв'язку фінансової лібералізації та ймовірності банкрутства; моделі SAABA, Bank Calculator для передбачення збитків; моделі SEER risk rank, Logit model для передбачення ймовірності банкрутства та визначення терміну його настання, а також відомі нам підходи до визначення індикаторів фінансової стійкості та рейтингові оцінки Patrol, Camelso, ORAP, SCOR.[36]

На наш погляд, для більш повної всебічної оцінки кризогенності банку, необхідно також подумати над аналізом показників ефективності роботи менеджменту банку, показників ефективності інвестиційної політики та розрахунку показників щодо впливу ризиків (ринкового, процентного, валютного). Аспекти кредитного та ризику ліквідності частково відображені в показниках якості кредитного портфелю та показниках ліквідності відповідно.

Оцінку фінансової стійкості банку також слід доповнити показником, що оцінює якість фондування банківської діяльності, - це коефіцієнт чистого стабільного фінансування, запропонований в стандарті Базель III. До джерел стабільного фінансування відносять власний капітал і залучені депозитні

кошти. Необхідність введення даного коефіцієнта емпіричним шляхом доведено в роботі Т. Капана, де в якості одного з показників уразливості банку до шоків фінансового ринку розглядається сума його зобов'язань, не пов'язаних з депозитами (по відношенню до загального обсягу зобов'язань). Чим вище сума недепозитних зобов'язань в пасивах банку, тим більше цей банк вразливий в умовах погіршення зовнішнього середовища, що проявляється при раптовому зростанні вартості фінансування або зменшенні його доступності. [59] З світової практики відомо, що традиційні депозити є більш стабільним джерелом фінансування, ніж кошти, отримані шляхом запозичення на ринку, оскільки такі ресурси можуть стати недоступними, коли ринки приходять в нестабільний стан.

Окрім діагностики внутрішніх показників, необхідно аналізувати також так звані ринкові показники: зниження кредитного рейтингу банку; наявність негативних відгуків про банк; проводити аналіз конкурентів.

Наступним етапом після проведення оцінки кризового стану банку є виділення цілей та напрямів стабілізації фінансового становища банку залежно від визначення рівня глибини кризи.

Можна виділити наступні типові «проблемні місця» у діяльності банків під час кризи які мають бути вирішені в комплексі застосування заходів антикризового управління: збиткова діяльність банку; значне зниження рівня ліквідності, внаслідок «кризи довіри» між банками, відтоку клієнтських коштів (в першу чергу, з рахунків фізичних осіб); збільшення кредитних ризиків, що приводить до зростання питомої ваги проблемної та простроченої заборгованості; загострення валютних ризиків; недостатній ступінь капіталізації; низький рівень іміджу банку.

Науковці в питаннях визначення механізму антикризового управління, дотримуються спільного підходу, визначаючи різну послідовність етапів його реалізації відносно мети і задач поставлених до управління.

На рис. 3.2.1 ми навели власне бачення щодо механізму розробки превентивних антикризових заходів, яке ґрунтується на тому, що спершу

має оцінюватись стан банківського сектору задля визначення рівня кризового стану і вже в результаті чого визначатись суб'єкти, завдання та превентивні заходи.

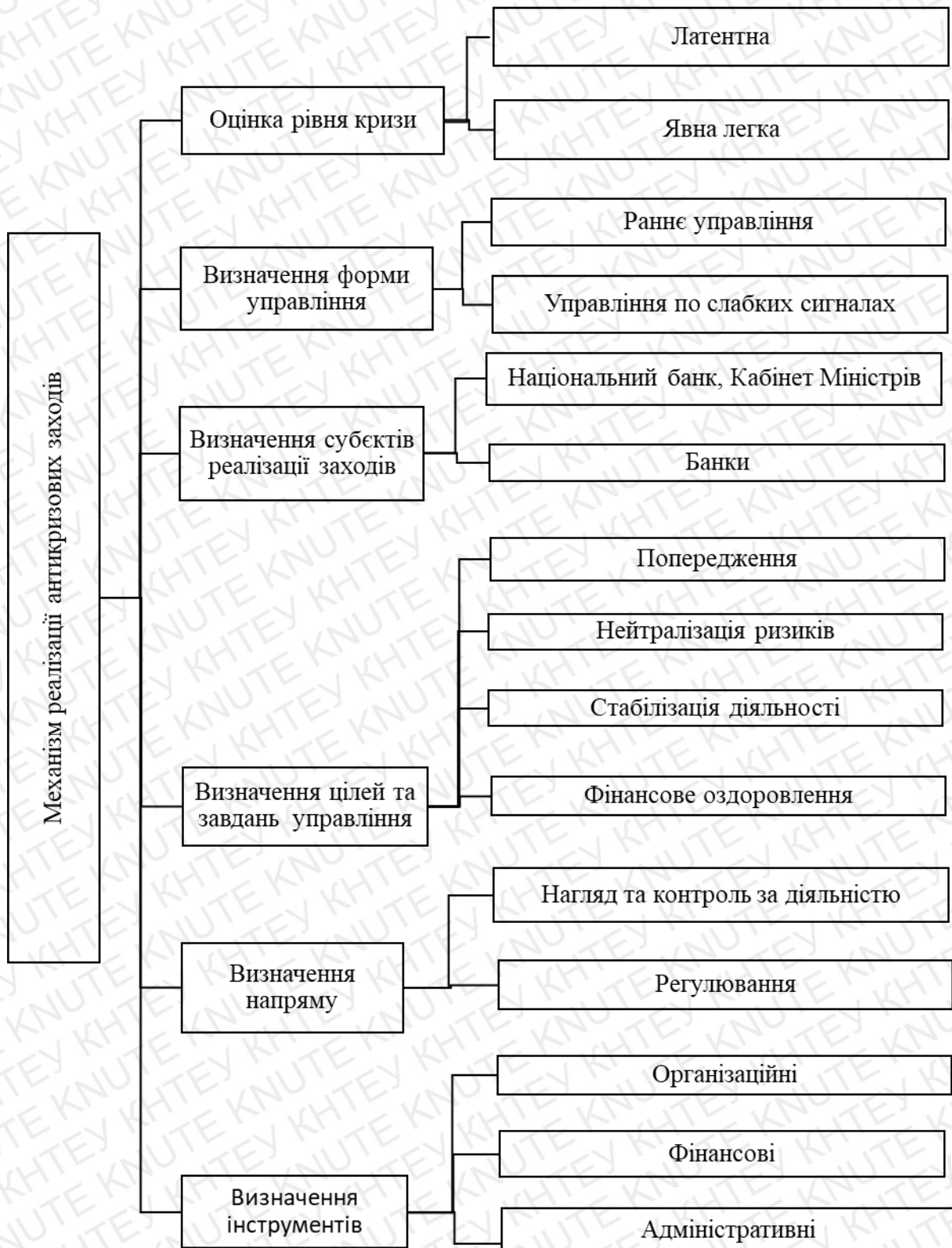

Рис. 3.2.1 Механізм реалізації заходів превентивного управління *

*Примітка: розроблено автором

В цілому, комплекс заходів з боку державного регулювання на постійній основі має передбачати: імплементацію національного законодавства до європейського; вдосконалення нормативно- правової бази; нагляд за дотриманням обов'язкових вимог; застосування штрафних заходів до їх порушників; контроль за достовірністю наданою банками інформацією. Вжиття ж особливих заходів регулювання передбачається за наявності перших сигналів проявів кризового стану. Вони мають бути націлені на підтримку банками достатнього рівня капіталізації; стримування валютного ризику та ризику ліквідності та боротьбі з проблемними активами.

Комплекс заходів з боку самого банку на так званому підготовчому етапі має включати заходи щодо реорганізації організаційної структури; оптимізації роботи з персоналом, встановлення та дотримання внутрішніх лімітів, контроль за дотриманням вимог регулятора. Наступні ж заходи мають застосовуватись після оцінки кризового стану банку та визначення його стадії.

В Додатку Н ми представили класифікацію наукових підходів щодо вдосконалення антикризового управління банківськими установами. Основні шляхи вдосконалення антикризового управління з боку державних органів мають бути націлені на посилення контролю з боку центрального банку за банківськими ризиками; посиленого контролю за операціями банків з пов'язаними сторонами; гармонізацією пруденційних вимог до банків з вимогами ЄС; застосування ефективних інструментів політики рефінансування з урахуванням досвіду зарубіжних країн. Шляхи вдосконалення управління з боку банків мають бути спрямовані на посилення положення на ринку; вдосконалення внутрішньої організації управління; пошуку нових напрямів взаємодії з клієнтами (щоб забезпечити їх притік). [44]

На нашу думку, до цього переліку варто додати реорганізацію найбільш нестійких банків, сприяння інноваційної діяльності, сприяння

підвищенню якості активів, шляхом підвищення вимог до надання застави та ретельнішої оцінки позичальників.

Для швидкої ідентифікації, виявлення факторів впливу та оцінки своєї фінансової стійкості, банку необхідно впроваджувати у себе систему раннього попередження та реагування, яка сигналізуватиме вищому менеджменту про потенційні загрози у його діяльності. Ефективність цієї системи залежить від взаємодії кожної її складової, а саме: цілей, даних, переліку індикаторів, методологій оцінок, моніторингу та інші.

Наше бачення на розробку цієї системи, яке представлено в Додатках М1,М2, передбачає розподіл проаналізованих показників, що включають оцінку фінансового стану, бізнес-процесів та клієнтської бази, на три групи, залежно від рівня відхилень від граничних значень: стабільні; нестабільні; критичні. Відповідно до цього розподілу визначається які показники, потребують посиленого та значного контролю і розробляються відповідні антикризові заходи (Рис.3.2.1).

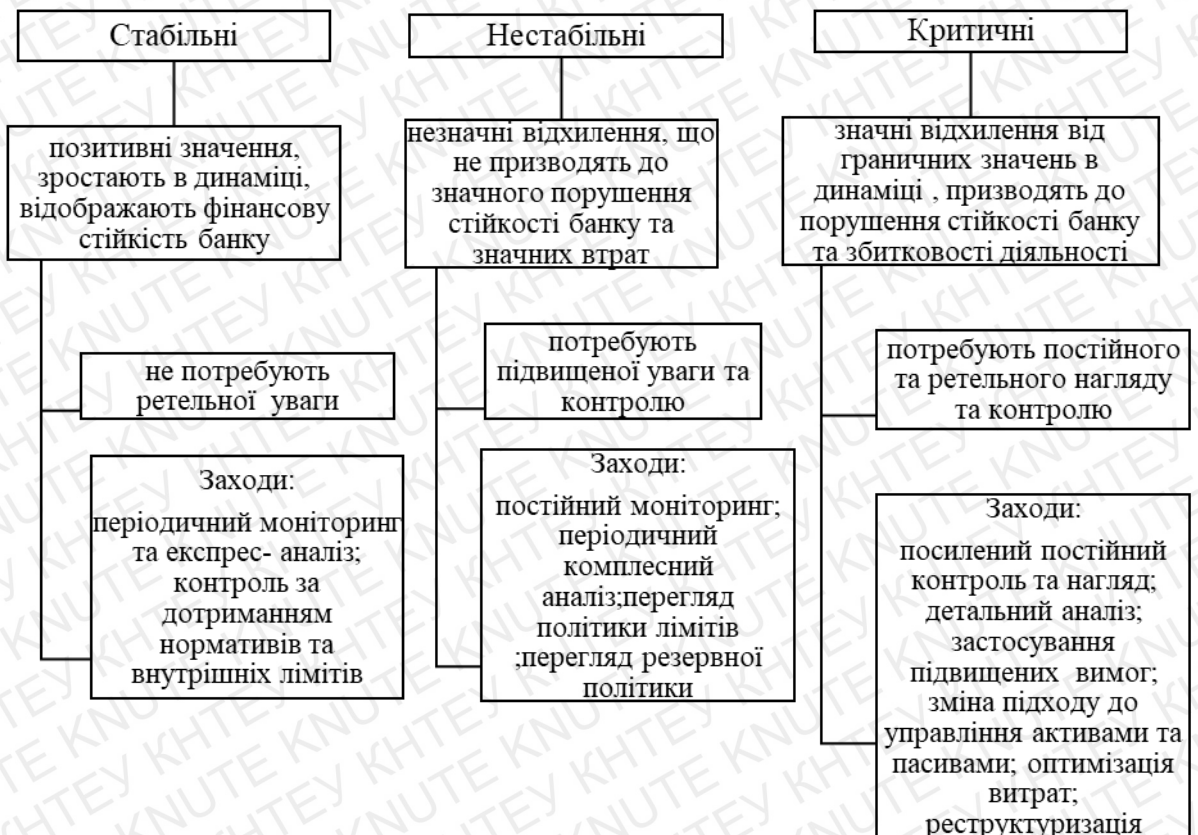

Рис. 3.2.1 Управління показниками в системі раннього попередження

*Примітка: розроблено автором.

Отже, ефективність реалізації політики антикризового управління має визначатись якісним аналізом та оцінкою стану банку, з погляду на його стійкість та стабільність діяльності, а також реалізацією доцільних превентивних антикризових заходів. Якісна оцінка полягає в комплексному підході до аналізу показників як фінансового стану, показників ризиків так і показників роботи менеджменту банку. Для цього варто розраховувати інтегральний показник. В результаті проведеного аналізу можна виявити проблемні місця у діяльності банків та розробити ефективний пакет антикризових заходів, які мають реалізовуватись у взаємодії між державними органами та самими банками на кожному етапі кризи. Основні заходи мають бути спрямовані на підтримку стійкості банку, ліквідності та платоспроможності і боротьбі з проблемними активами.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі було розглянуто основні підходи щодо розробки системи превентивних заходів, виявлення індикаторів кризових явищ та оцінки стійкості банків до кризи.

За результатами досліджень, проведених в роботі, можна зробити наступні висновки.

1) Банківські кризи - невід'ємна риса ринкової економіки і постійно повторюючий процес. Їх неможливо уникнути, проте можливо завчасно вживати заходи щодо мінімізації негативних наслідків. З цією метою і на державному рівні, і на рівні окремого банку має впроваджуватись система антикризового управління.

2) Основними постулатами антикризового управління банком є: безперервний моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища банку; ідентифікація та діагностика кризових явищ на всіх етапах; раціональний підхід до розробки та впровадження оптимальних антикризових заходів (з позиції витрат та доцільності їх застосування) на кожному з етапів; використання особливих підходів до навчання та мотивації персоналу, розробка стратегічних планів та прогнозування діяльності на майбутнє.

3) Розрізняють два основних підходи до визначення сутності антикризового управління:

- управління, що націлене на виведення окремої установи з кризового стану (реактивне).

- управління, що запроваджується з метою своєчасного виявлення перших симптомів, вжиття заходів щодо попередження і нейтралізації кризи, а також підтримку стабільного розвитку установи (превентивне).

4) Виділяють два види превентивного антикризового управління: раннє та антикризове управління по слабких сигналах. Раннє управління застосовується при перших проявах нестабільності на ринку, при цьому фінансовий стан установи стабільний, а управління по слабким сигналам здійснюється при перших ознаках проблемності у банку.

5) Основними завданнями превентивного управління є: аналіз зовнішнього середовища та виявлення сигналів, визначення факторів що впливають на діяльність банку та оцінка потенційної кризи та впровадження заходів щодо попередження кризи та мінімізації ризиків.

6) Прогнозування кризи банківської системи України базується на розгляді трьох груп індикаторів - сигналізуючих, каталізаторів та збудників, що включають макроекономічні показники та показники банківського сектору, між якими існує значна статистична залежність. Було встановлено, що авторегресивний характер взаємозв'язку між показниками дає змогу передбачити можливу появу банківських криз.

7) До основних факторів, які мають прямий вплив на діяльність банків відноситься: економічна та політична ситуація в країні, грошово-кредитна політика НБУ, неефективний менеджмент банку, нераціональний розподіл ресурсів, низька якість кредитного портфелю, відтік коштів клієнтів.

8) Проаналізувавши стан банківської системи за останні 10 років, можна побачити, що в цілому банківський сектор є стійким до прояву кризових явищ завдяки достатності капіталу, нарощенню прибутковості та управлінням портфелем непрацюючих кредитів. Окремі проблемні місця, які були виявленні в процесі аналізу, суттєво не впливають на загальний стан.

9) Комплекс заходів з боку державного регулювання на постійній основі має передбачати: вдосконалення нормативно- правової бази; нагляд за дотриманням обов'язкових вимог; застосування штрафних заходів до їх порушників; контроль за достовірністю наданою банками інформацією. Вжиття ж інших заходів регулювання передбачається за наявності перших сигналів проявів кризового стану. Вони мають бути націлені на підтримку банками достатнього рівня капіталізації; стримування валютного ризику та ризику ліквідності та боротьбі з проблемними активами.

10) Комплекс заходів з боку самого банку на підготовчому етапі має включати заходи щодо реорганізації організаційної структури; оптимізації роботи з персоналом, встановлення та дотримання внутрішніх лімітів, контроль

за дотриманням вимог регулятора. Наступні ж заходи щодо поліпшення та стабілізації фінансового стану мають застосовуватись після оцінки кризового стану банку та визначення його стадії.

З метою удосконалення системи превентивного управління банківською діяльністю були розроблені наступні пропозиції:

1) застосовувати різні підходи до оцінки кризогенності та прогнозування банкрутства банків та розробки превентивних заходів з урахуванням методологій та досвіду зарубіжних країн;

2) Національному банку:

-підвищити рівень прозорості розкриття інформації щодо окремих фінансових показників та методик їх розрахунку;

-вдосконалити нормативно- правове забезпечення щодо оцінки ризиків та реалізації антикризової політики банками, з урахуванням зарубіжного досвіду;

- розробити нормативні акти, де чітко буде прописаний порядок оцінки фінансового стану та рекомендації для банків щодо порядку дій при настанні кризової ситуації, окремо на різних етапах кризи.

3)Банкам:

-вдосконалити внутрішню організацію управління;

-вдосконалити систему оцінювання кризового стану банку, з урахуванням зарубіжних методик;

- визначити перелік показників для оцінки ефективності роботи менеджменту та персоналу банку;

- підвищити вимоги до надання застави за кредитами та впровадити ретельнішу оцінку позичальників для управління проблемною заборгованістю;

-забезпечити пошук нових напрямів взаємодії з клієнтами з метою їх припливу, реалізуючи маркетингові підходи щодо утримання коштів клієнтів під час кризи;

-налагодити управління банківськими ресурсами, скорочуючи банківські витрати на неприбуткові статті діяльності.

4) АТ «Укрсиббанк», що виступав об'єктом дослідження надаємо наступні рекомендації:

- удосконалити процентну політику;
- переглянути політику управління капіталом для підвищення показника рентабельності капіталу;
- скоротити обсяг адміністративних витрат;
- зменшити частку коштів МБК в активах;
- посилити вимоги до надання кредитів та оцінки позичальників задля управління якістю кредитного портфеля;
- переглянути умови та види кредитних продуктів для фізичних осіб і депозитних продуктів для юридичних осіб для залучення коштів клієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєва О. Б. Зарубіжний досвід антикризового управління в банках. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». №.29. 2010. С. 159-167.
2. Афанасьєва О.Б. Методологічне підґрунтя реалізації системного підходу до антикризового управління. Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка. 2011. №1. – С.138-144.
3. Барановський О.І. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн. Вісник НБУ. 2009. № 4. С.8-19.
4. Баханова М.В. Розроблення механізму ефективних маркетингових комунікацій на основі сегментації ринку банківських продуктів. Наукові праці НДФІ №4(61).2012. С.169-174.
5. Бобыль Владимир. Методика применения показателей системы риск- менеджмента. Научные публикации. 2014. С.16-21.
6. Гарбар Є.С. Фактори впливу на фінансову стійкість банку в умовах нестабільного економічного середовища. Науковий вісник Ужгородського університету. №1. 2015. С.184-187.
7. Джулай В. О. Антикризове управління в банківському секторі економіки України. Регіональна економіка. № 3. 2008. С. 65-70.
8. Добринь С.В. Аналіз факторів фінансової безпеки на фінансову стійкість банків. Вісник економіки транспорту і промисловості. №29. 2010. С.92-95.
9. Довгань Д.А. Антикризове управління: підручник. ІНФРА-М. 2003. С. 432.
10. Жежерун Ю. В. Застосування кризових індикаторів в антикризовому управлінні банку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. № 24. 2017. С. 64 – 68.

11. Жовтанецька Я. В. Превентивні та реактивні заходи в системі антикризового управління банками. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe*. Warszawa, Polska. 2017. № 4. С. 89–95

12. Жовтанецька Я. В. Систематизація факторів виникнення кризових явищ у банківській сфері. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2016. №1 (1). С. 354-358.

13. Звєряков О.М. Антикризове управління у забезпеченні фінансової стійкості банків. *Вісник соціально-економічних досліджень*. №4 (47). 2012. С.39-43.

14. Зеленська М.І. Застосування кореляційного аналізу для підвищення ефективності роботи банку. *Економічна наука*. №12. 2012. С. 66– 72

15. Катан Л. І., Добровольська О. В. Антикризове управління кредитними установами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. № 17. 2016. С. 115- 119.

16. Лепешкин, П. Обеспечение непрерывности деятельности: мифы и реальность. *Аналитический банковский журнал*. 2017. № 8(171). С. 84–90.

17. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством в умовах економіки знань та інтелектуалізації менеджменту. *Економічний форум*. № 1. 2016. С. 161-170.

18. Маховка В.М. Процес, методи та функції антикризового управління на підприємстві. *Науковий вісник Полтавського університету економіки та торгівлі. Економіка, організація і управління підприємством*. №1(52). С.219-225.

19. О.І. Лаврушина. Управління діяльністю комерційного банку (банківський менеджмент). МАУП, 2017. С. 37.

20. Перехрест Л. Антикризове управління як чинник підвищення рівня фінансової безпеки банків. *Гроші, фінанси і кредит*. 2010. С. 245–249.

21. Покрытан П. А. Теория антикризисного управления: учебно-практическое пособие. М.: Изд. центр ЕАОИ. 2007. С.237.

22. Ребрик Ю. С. Система антикризового управління в банку. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція. 2009. Вип. № 2(76). С. 204–210.

23. Ребрик Ю. С. особливості сучасних підходів до діагностики кризових явищ у банку. Формування ринкових відносин в Україні. № 12. 2012 С. 117 -121.

24. Ребрик Ю. С. Сучасна парадигма антикризового управління банками в умовах ескалації системної фінансової кризи. Глобальні та національні проблеми економіки Вип.2. 2014. С.1138 – 1144

25. Сас Х. І. Роль і значення антикризових стратегій для комерційного банку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. № 10. 2016. С. 88 – 91.

26. Стечишин Т. Б. Соціальна відповідальність як інструмент антикризового управління банківською системою України. Наука молода. № 24. 2016. С. 111-120.

27. Тавасиев А.М. Антикризисное управление кредитными организациями: учеб. пособие. М.: Юнити-Дана. 2006. С. 480

28. Хоружий Д. Кризогенність та стресостійкість банківських систем. Вісник КНТЕУ. №2.2018. С. 80-87.

29. Фединець Н. І. Адаптивна модель управління підприємством у нестабільних умовах функціонування. Науковий вісник НЛТУ України. Вип. 21. 2011. С. 320–326.

30. Шершньова З.Є. Антикризове управління підприємством. Навч. посіб. За заг. ред. З.Є. Шершньової. КНЕУ. 2007. С. 680.

31. Шкляр А.І. Формування системи індикаторів фінансової стабільності на ринках, що розвиваються: актуальні підходи для України. Економіка і прогнозування. №1.2012. С.37-54.

32. Юрків Н.Я. Аналітична записка щодо наближення банківського законодавства до вимог Європейського союзу. Економіка. № 6. 2019. С.1-

33. Radoica Luburić. A Model of Crisis Prevention (Based on managing change, quality management and risk management). *Journal of Central Banking Theory and Practice*. №8 (2). 2019. P.33- 49.

34. Воронін О.Є., Товма І.О. Економічні науки. Сутність та принципи антикризового управління. №216. 2011. С.30-33

35. Зверяков М.І., Коваленко В.В. Формування системи індикаторів стійкості банківської системи. *Фінанси України. Фінансово – економічне регулювання*. №4. 2012. С. 3-12.

36. Мариев О. С., Трофимов А. А. Особенности классификации моделей банковских кризисов в условиях нестабильности. Устойчивое развитие российских регионов: экономическая политика в условиях внешних и внутренних шоков. 2015. С. 600-606.

37. Мігус І. П., Карпова К. В. Оцінка заходів державного антикризового управління в банківському секторі з боку НБУ. *Інвестиції: практика та досвід*. № 17. 2017. С. 82 – 89.

38. Павловський С.В., Терещенко О.О. Удосконалення фінансового механізму антикризового управління підприємством. *Фінанси України*. 2016. № 6. С. 108-123

39. Шварц І.В., Мороз В.В. Проблеми антикризового управління підприємством в Україні: класифікація та шляхи подолання. *Економіка: проблеми теорії та практики. Збірн. наук. праць. Дніпропетровськ: ДНУ*, 2005. Вип. 208, Т. 2. С. 594–598.

40. Шульга Н., Хоружий Д. Прогнозування стану кризогенності банківської системи України. *Вісник КНТЕУ*. №5.2018. С. 109-123.

41. Яременко О.Р., Беренич А.В. Механізм управління та фактори впливу на фінансову стійкість банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. №20. 2017. С.918-923.

42. Kristína Kočišová, Daniel Stavárek. Banking Stability Index: New EU countries after Ten Years of Membership. *Working Papers in Interdisciplinary Economics and Business Research*. №24. 2015. P. 1-23.

43. MathiasDrehmann,MikaelJuselius. Evaluating early warning indicators of banking crises: Satisfying policy requirements. BISWorkingPapers. 2013.№421. P. 1 – 35.

44. Volodymyr Sidak, Yana Koval. Anti-crisis management economic safety of banking institutions on the state level:problems and ways of their solution. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій. №2. 2018. С.20-28.

45. Васильєва Т., Леонов С., Афанасьєва О. Діагностика банківських криз на основі розрахунку прогнозного індикатора кризи. Вісник НБУ. 2013. № 11. С. 22-28.

46. Захаркіна Л.С., Захаркін О.О.,Карабець К.М. Банківські рейтинги як інструмент маркетингової стратегії учасників фінансового ринку.Маркетинг і менеджмент інновацій.№4.2017. С.112-122.

47. Zoltan Zeman, Peter Kalmar, Csaba Lentner. Evolution of post-crisis bank regulations and controlling tools: a systematic review from a historical aspect. Banks and Bank Systems. 2018. Volume 13, Issue 2. P.130-140.

48. Inna Neskorodieva, Nikolay Megits, Vladimir Rodchenko, Svitlana Pustovhar, Oleksand Stamatın. The methodical approach to anti-crisis management system development for metallurgical enterprises of Ukraine. Journal of Eastern European and Central Asian Research. 2019. Vol 6 No 2. P.259-268.

49. Оцінка фінансової стійкості кредитної організації: підручник (для магістрів). колектив авторів; під ред. О.І. Лаврушина, І.Д. Мамонової. КНОРУС, 2015. с.304.

50. Постанова НБУ №95 від 18.07.2019 « Про затвердження Положення про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0095500-19#Text>

51. Банк России: Обзор финансовой стабильности за 4 квартал 2019 –

квартал 2020 года. URL:https://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/27911/OFS_20-01.pdf

52. Бланк И.А. Система антикризисного управления предприятия: важнейшие принципы и этапы. URL: <http://www.elitarium.ru/antikrizisnoe-upravlenie-predpriyatie-indikator-princip-stadii-monitoring/>

53. Бобильова А.З. Антикризове управління: механізми держави, технології бізнесу. 2015. URL:https://stud.com.ua/23588/ekonomika/organizatsiya_antikrizovogo_upravlinnya_banku

54. Болдирев О.О. Оцінка використовуваних методів діагностики в системі механізмів управління попередження кризових ситуацій в банках. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=870>

55. Гринько Т. В. Сутність та роль превентивного антикризового управління на промислових підприємствах. Ефективна економіка. № 5. 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2981>

56. Економіка України у 2020 році впаде на 5%, а інфляція прискориться до 6%, прогноз НБУ. URL: https://espresso.tv/news/2020/04/23/ekonomika_ukrayiny_u_2020_roci_vpade_na_5_a_inflyaciya_pryskorytsya_do_6_prognoz_nbu(дата публікації: 23.04.2020).

57. Звіт про фінансову стабільність за червень 2020 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H1.pdf?v=4

58. Інфляційний звіт НБУ за квітень 2020 року. URL:<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ekb5K9ocykcJ:https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-kviten-2020-roku+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>

59. Капан Т., Мино К. Устойчивость кредитования. Финансы и развитие. URL: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2013/09/pdf/kapan.pdf>

60. Крючко Л. С. Особливості антикризового управління вітчизняними банками.

Ефективна економіка №4.2015. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3971>

61. Леонов С. В., Афанасьєва О. Б. Концептуальні засади побудови багаторівневої системи антикризового управління банківською діяльністю. 2011. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=567>

62. Міністерство Юстиції: Банківське право: Акти *acquis communautaire*, перекладені на українську мову. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_45834

63. НБУ: система CAMELSO. URL:https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123651&cat_id=123321

64. Офіційний сайт Національного банку України: Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1>

65. Офіційний сайт Національного банку України: Статистика фінансового сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1>

66. Правило Волкера. URL: <http://enc.fxeuro.club/542/>

67. Підводні камені зміцнення гривні. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30293722.html>

68. Рейтинг стійкості банків за підсумками 2 квартала 2020 р. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>

69. Т. Унковська, Б. Данилишин, В. Ломакович. Монетарна влада та подолання коронакризи. 2020. URL: <https://growford.org.ua/files/ostatochna-verstka-dopov%D1%96d%D1%96-monetarna-vlada-%D1%96-podolannya-koronakrizi-60520-58.pdf>

70. Укрінформ: Економічний вплив COVID-19 на Україну: три сценарії. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3027519-ekonomichnij-vpliv-covid19-na-ukrainu-tri-scenarii.html>

71. Укрінформ: У Нацбанку пояснили, що прискорило зниження облікової ставки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2843907-u-nacbanku-roasnili-so-priskorilo-znizenna-oblikovoi-stavki.html>

72. Характеристика інтегрованих підходів до управління. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-5409.html>

73. Шпачук В. В. Криза банку та банківської системи: основні поняття, суб'єкти державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 7. 2010. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_7_6

74. Якубовський В.В. Сучасні міжнародні та національні регуляторні інструменти зниження кредитних ризиків та їх реалізація в банківському секторі України. URL: <http://www.afo.com.ua/doc/Valeriy-Yakubovskyu-Suchasni-mizhnarodni-ta-natsionalni-rehulyatorni-instrumenty-znyzhennya-kredytnykh-ryzykiv-ta-yikh-realizatsiya-v-bankivskomu-sektori-Ukrayiny.pdf>

75. Bank of England: News: Response to Coronavirus. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/search#?cludoquery=coronavirus&cludopage=1>

76. Directive 2009/111/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0111>

77. European central bank: Stress tests. URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/tasks/stresstests/html/index.en.html>

78. European central bank: The Supervisory Review and Evaluation Process URL: https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/srep/srep_2019/html/methodology.en.html#toc3

79. European Commission: New crisis management measures to avoid future bank bail-outs. 2012. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_12_570

80. European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM). URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm

81. Financial Soundness Indicators and the IMF. URL: <https://www.imf.org/external/np/sta/fsi/eng/fsi.htm>

82. Khaled Zamoum and Tevhide Serra Gorpe. Crisis management: a historical and conceptual approach for a better understanding of today's crises. 2018. URL: <https://www.intechopen.com/books/crisis-management-theory-and-practice/crisis-management-a-historical-and-conceptual-approach-for-a-better-understanding-of-today-s-crises>

83. Łukasz Pawlak, Michał Bobrzyński and Magdalena Medyńska. How COVID-19 Impacts Polish Banking Sector, Debt Availability and Borrowers. 2020. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=6bfe34aa-4731-4f09-a4c5-adc0581a664f>

84. Marie Mikusova, Petra Horvathova. Basic elements of crisis management in an organization. 2019. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1331677X.2019.1640625>

85. Ministry of law and justice of India. The insolvency and bankruptcy code, 2016. URL: <https://www.mca.gov.in/Ministry/pdf/TheInsolvencyandBankruptcyofIndia.pdf>

86. Moody's analytics: Базель III Новые стандарты капитала и ликвидности. URL: <https://www.moodyanalytics.com/-/media/whitepaper/2011/rs/2011-01-01-Basel-III-FAQs.pdf>

87. The World Bank: Financial Stability URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialstability>

88. Wim Fonteyne, Wouter Bossu, Luis Cortavarria-Checkley, Alessandro Giustiniani, Alessandro Gullo, Daniel Hardy, and Seán Kerr. Crisis Management and Resolution for a European Banking System. IMF Working Paper. 2010. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp1070.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Систематизація підходів до визначення поняття «антикризове управління» *

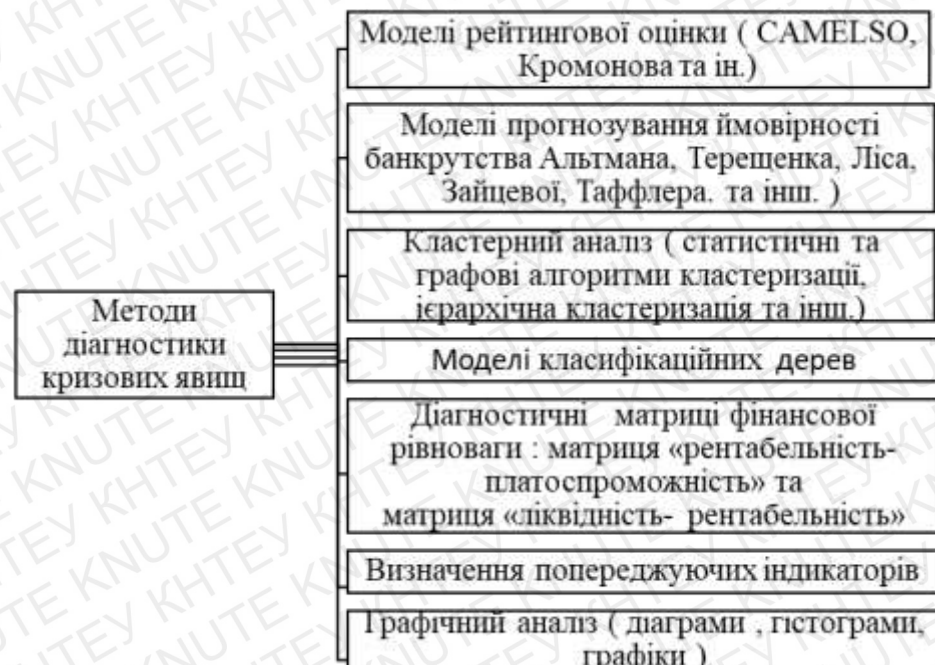
Автор	Визначення	Цільова спрямованість
Барановський О.І.	Система управління, що має всебічний характер та спрямована на усунення несприятливих явищ із використанням наявних ресурсів та потенціалу організації або реалізації спеціальних процедур (таких як санація, банкрутство, ліквідація).	Усунення кризових явищ.
Шварц І.В.	Процес планування та проведення заходів зі збереження і покращення базисних показників сталості та розвитку, а також створення моніторингової системи аналізу відповідних показників.	Моніторинг показників сталості.
Джулай В.О.	Комплекс заходів, що надають можливість нейтралізації впливу дестабілізуючих факторів і повернення в стан рівноваги за умови коливання параметрів функціонування банківського сектора в рамках його стійкості.	Нейтралізація впливу негативних факторів.
Перехрест Л. М.	Комплексна система управлінських заходів щодо діагностики, попередження, нейтралізації та подолання кризових явищ з метою підвищення рівня фінансової безпеки, зниження наслідків ураження кризою та подальшого розвитку банку шляхом використання всього потенціалу сучасного менеджменту.	Виявлення, попередження, нейтралізація та подолання кризових явищ.
Довгань Д.А.	Ефективне управління, що дає можливість вивести компанію з кризи, набір заходів, які призначені для забезпечення або відновлення платоспроможності, ліквідності, рентабельності і конкурентоспроможності та здатні привести компанію до фінансового оздоровлення.	Виведення з кризи, фінансове оздоровлення.
Лігоненко Л.О.	Безперервний процес ідентифікації особливостей кризи, а також здійснення генерального плану з метою запобігання розповсюдження цих явищ і стагнації розвитку суб'єкта господарювання протягом усього періоду його функціонування.	Ідентифікація та запобігання кризових явищ.
Афанасьєва О.Б.	Управління, яке спрямоване на передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів і усунення загроз появи кризових ситуацій, а в разі їх появи – аналіз і прийняття швидких заходів ліквідаційного характеру з найменшими втратами та негативними наслідками.	Передбачення кризових явищ та їх ліквідація.
Терещенко О.О.	Комплекс профілактичних заходів, спрямованих на запобігання фінансовій кризі: системний аналіз сильних та слабких сторін, оцінка ймовірності банкрутства, управління ризиками (виявлення, оцінка та нейтралізація), упровадження системи запобіжних заходів, тощо.	Запобігання кризових явищ.

*Складено автором на основі джерел: [3; 39; 7; 9; 20; 17; 2; 38]

Підсистеми механізму антикризового управління*

Підсистема	Характеристика
Підсистема забезпечення	включає компоненти організаційного, методичного, нормативного, фінансового, інформаційного та технічного забезпечення
Функціональна підсистема	включає комплекс економічних і організаційних методів, які сприяють вирішенню завдань діагностики банку, аналізу, контролю і своєчасного запобігання кризовим ситуаціям, що наближаються
Підсистема управління проблемними активами	підсистема обліку, оцінки, фінансового оздоровлення і подолання інших проблем
Підсистема менеджменту	включає сукупність процедур щодо прогнозування, планування, організації та координації управління, мотивації персоналу;
Підсистема маркетингу	включає комплекс заходів щодо розроблення, реалізації та контролю антикризових стратегій щодо виходу з кризи.
Підсистема зовнішнього середовища	оцінка та діагностика факторів та кризових явищ в економіці чи в банківській системі, визначення різких негативних змін, що впливають на діяльність банку.

*Примітка: складено автором за джерелом [29;33;13]

Методи діагностики кризових явищ *

*Примітка: складено автором на основі джерел [45; 23]

Принципи антикризового управління банком *

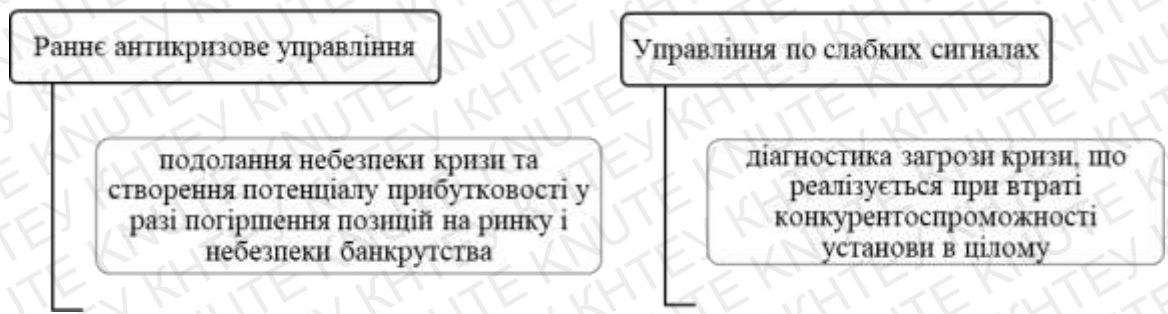
Назва	Характеристика
Принцип комплексності	антикризове управління є системою управлінських рішень і складовою антикризової політики в цілому як на рівні банку, так і на рівні країни.
Принцип системності	полягає у визначенні єдиної ієрархічної системи цілей і завдань управління на кожному проміжку часу, визначенні для кожної з них, необхідних ресурсів і адекватних управлінських технологій.
Принцип адекватності реагування	згідно з цим принципом у разі виникнення кризи повинні використовуватися заходи, що відповідають рівню розвитку кризових явищ.
Принцип превентивності	передбачає використання інструментарію, спрямованого на профілактику кризових явищ.
Принцип ефективності	передбачає необхідність вибору і застосування оптимального варіанту ліквідації кризових явищ.
Принцип гнучкості та маневреності	передбачає необхідність швидкого адаптування до зміни внутрішніх і зовнішніх факторів.
Принцип аналізу сценаріїв (варіантності)	передбачає необхідність застосування різних сценаріїв розвитку негативних подій в банківській системі під впливом кризових явищ.
Принцип цілеспрямованості	передбачає чітку постановку завдань з метою оперативного досягнення необхідних результатів.
Принцип контрольованості	передбачає присутність постійного контролю за управлінською діяльністю з метою оперативного реагування на прояви кризи.
Принцип функціональності	передбачає розподіл зобов'язань між суб'єктами антикризового управління банківською системою.
Принцип компетентності	полягає у наявності професійних знань та навичок у вищого менеджменту банку щодо здатності приймати ефективні управлінські рішення.

*Складено автором на основі джерела: [24;34]

Методи превентивного антикризового управління *

Види методів	Характеристика
Організаційні	Передбачають реорганізацію структури як самого банку, так і його підрозділів, зміна його кількісного складу, перерозподіл повноважень та функцій роботи в умовах певного ризику.
Діагностичні	Сприяють вчасному виявленню потенційних загроз, що дає змогу виробити критерії впровадження антикризових процедур та прийняти рішення щодо окремих видів ризику.
Тактичні	Передбачають застосування різних інструментів та процедур щодо здійснення антикризового управління, що спрямовані на адаптацію до зовнішнього та внутрішнього середовища та покращення фінансових показників.
Стратегічні	Пов'язані з моделюванням кризових ситуацій та підготовкою антикризових програм.

*Примітка: складено автором на основі джерела [53;18]

Види превентивного антикризового управління *

*Примітка: складено автором за джерелом [30]

Етапи проведення превентивного антикризового управління *

*Примітка: складено автором за джерелом [55;18;52]

Основні індикатори
<ul style="list-style-type: none"> • I1 Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів • I2 Співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів • I3 Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу • I4 Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів • I5 Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів • I6 Норма прибутку на активи • I7 Норма прибутку на капітал • I8 Співвідношення процентної маржі до валового доходу • I9 Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу • I10 Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів • I11 Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань • I12 Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу
Рекомендовані індикатори
<ul style="list-style-type: none"> • I13 Співвідношення капіталу до активів • I14 Співвідношення великих відкритих позицій до капіталу • I15 Співвідношення кредитів за географічним розподілом до сукупних валових кредитів • I16 Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів в активах до капіталу • I17 Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів у зобов'язаннях до капіталу • I18 Співвідношення доходу від торговельних операцій до валового доходу • I19 Співвідношення витрат на утримання персоналу до непроцентних витрат • I20 Спред між ставками за кредитами та депозитами (базисні пункти) • I21 Спред між найвищою та найнижчою міжбанківськими ставками • I22 Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських) • I23 Співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів • I24 Співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до сукупних зобов'язань • I25 Співвідношення чистої відкритої позиції за інструментами участі в капіталі до капіталу

Індикатори фінансової стійкості депозитних корпорацій *

*Примітка: складено автором на основі джерела [81]

Макроекономічні	Монетарні	Показники банківського сектору
<ul style="list-style-type: none"> • ВВП, міжнародні резерви, інфляція, стан платіжного балансу, рівень безробіття, розмір державного боргу, чистий притік інвестицій, відтік капіталу 	<ul style="list-style-type: none"> • Облікова ставка, реальні % ставки за кредитами та депозитами, валютний курс, валютні інтервенції НБУ, грошова маса, грошові агрегати M0, M1, M2, M3 	<ul style="list-style-type: none"> • Показники стабільності діяльності (показники, що характеризують ділову активність, рентабельність, платоспроможність, капіталізацію, дохідність); • Показники оцінки рівня ризиків (кредитного, валютного, ліквідності, процентного)

Класифікація індикаторів кризового стану *

*Примітка: складено автором [31;45;64]

Динаміка макроекономічних та монетарних індикаторів раннього попередження настання кризових явищ за 31.12.2011- 1.10.2020 рр. *

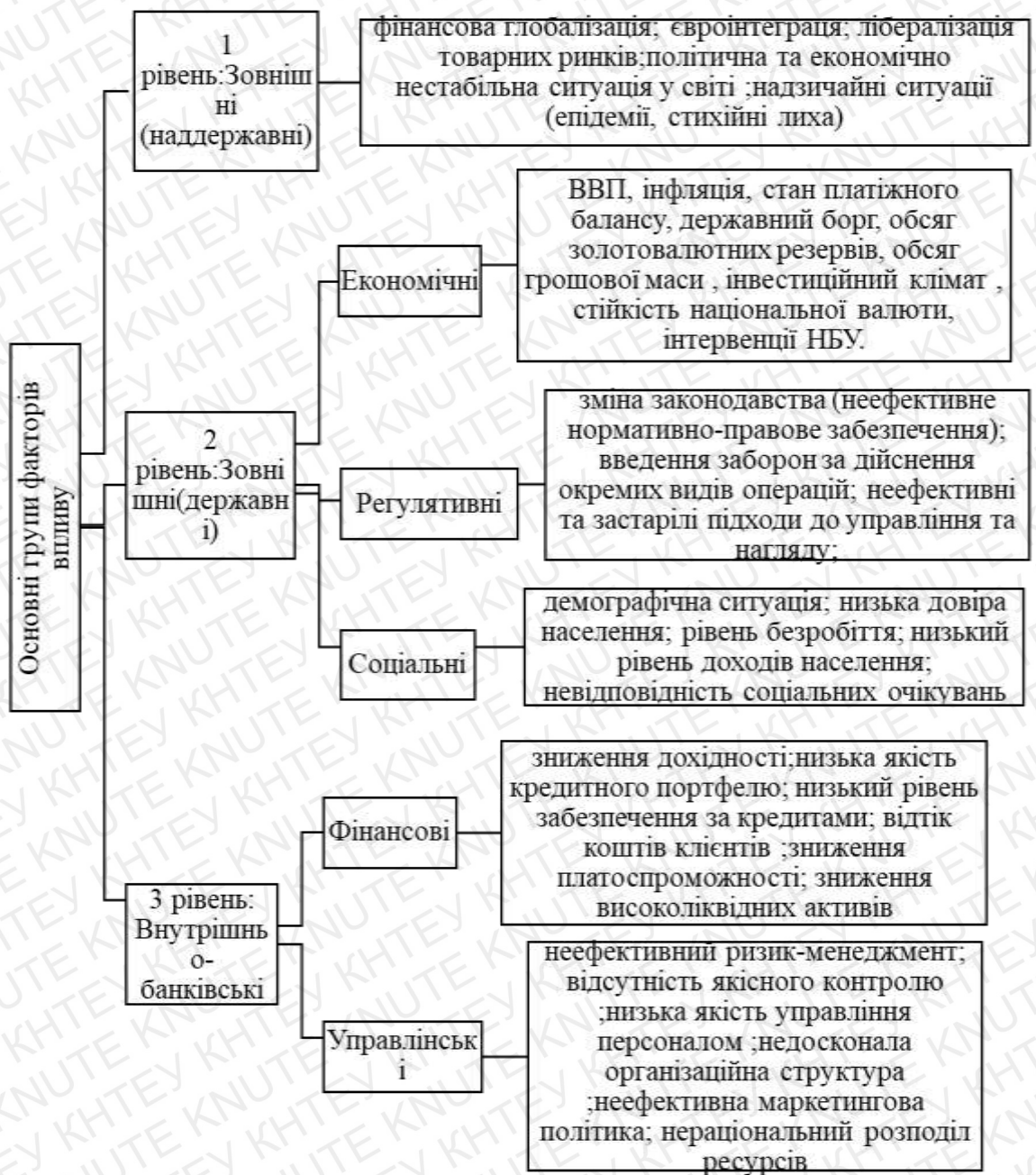
Індикатори	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Макроеко										
Рівень інфляції,%	4,6	-0,2	0,5	24,9	43,3	12,4	13,7	9,8	4,1	1,7
Реальний ВВП, млн.грн	1316600	1304064	1410609	1365123	1430290	2034430	2445587	3083409	3675728	839436
Рівень безробіття,%	8,6	8,1	7,7	9,7	9,5	9,7	9,9	9,1	8,6	9,6
Державний борг, млн.грн	473122	515511	584114	1100564	1572180	1929759	2141674	2168627	1998275	2345608
Зовнішній борг, млн. грн	126236	135065	142049	126308	118729	113518	116578	114710	121739	122796
Платіжний баланс	-2455	-4175	2023	-13307	849,0	1346	2566	2877	5980	1202
Міжнародні резерви, млн.дол	31794,6	24546,2	20415,7	7533,33	13 299,99	15 539,33	18 808,45	20 820,43	25 302,16	26 525,75
Монетарні										
Облікова ставка,%	7,8	7,5	6,5	14	22,0	14,0	14,5	18,0	13,5	6,0
Офіційний курс грн до євро	10,29	10,53	10,93	19,27	26,22	28,42	33,49	31,71	26,42	33,31
Офіційний курс грн до долара	7,98	7,99	7,99	15,76	22,96	26,65	28,06	27,43	23,68	28,39
Валютні інтервенції НБУ, млрд.дол	-0,894	-0,433	-0,942	-0,831	0,091	-0,119	-0,183	0,339	2,933	-0,198
Грошова база, млн.грн	239885	255283	307139	333194	336000	381575	399057	435798	477491	567880
Грошова маса, млн.грн	685515	773199	908994	956728	994062	1102700	1208859	1277635	1438311	1722082

*Примітка: складено автором на основі джерела [64]

Основні фактори, які характеризують ймовірність банкрутства банку *

Фактор	Негативні значення	Напрямок впливу
Відношення регулятивного капіталу до активів, зважених за ризиком	< 15%	Стимулюючий
Відношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів	< 9%	Стимулюючий
Відношення проблемних кредитів до капіталу	>7-10%	Дестимулюючий
Відношення проблемних кредитів до кредитів наданих	>10%	Дестимулюючий
Концентрація кредитів (за секторами економіки) у сумі сукупних валових кредитів	>30%	Дестимулюючий
Темп зростання кредитного портфеля	Річні темпи приросту перевищують 20% протягом 2 років	Дестимулюючий
Темп зростання відсоткових ставок за депозитами та кредитами	14,5%	Дестимулюючий
Темп скорочення депозитів	>14,5%	Дестимулюючий
Рентабельність активів	<1%	Стимулюючий
Рентабельність капіталу	<15%	Стимулюючий
Відношення процентного доходу до загальних активів банку	<10%	Стимулюючий
Відношення непроцентних витрат до валового доходу	>50%	Дестимулюючий
Відношення високоліквідних активів до сукупних активів	<20%	Стимулюючий
Відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	<60%	Стимулюючий
Норматив ризику загальної довгої відкритої валютної позиції Н13-1	>20%	Дестимулюючий
Норматив ризику загальної короткої відкритої валютної позиції Н13-2	>10%	Дестимулюючий

*Примітка: складено автором на основі джерел [45]

Основні групи факторів впливу *

*Примітка: розроблено автором

Топ-10 банків за рейтинговою оцінкою стресостійкості *

Банк	Стресостійкість					Середній бал
	Залежність від вкладів фіз. осіб	Якість фондування	Прибутковість	Ліквідність	Достатність капіталу	
1. АТ «Райффайзен банк Аваль»	4	5	5	5	5	4,7
2. АТ «УкрСиббанк»	3	5	4	4	3	4
3. АТ «Креді Агріколь»	5	5	4	2	4	4
4. АТ «ОТП банк»	3	5	4	3	5	4
5. «Прокредит Банк»	4	5	4	1	5	3,8
6. «Кредобанк»	3	5	4	2	4	3,6
7. «ПриватБанк»	1	3	5	4	4	3,5
8. «Пумб»	2	1	5	2	5	3
9. «Укргазбанк»	5	3	3	1	2	3
10. «Ощадбанк»	1	3	4	2	3	2,9

*Примітка: складено автором на основі джерела [68]

Динаміка індикаторів фінансової стійкості банківського сектору України за 1.01.2015- 1.10.2020 рр.

Індикатори	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів ¹	12,31	12,69	16,10	16,18	19,66	21,44
Співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів ¹	8,30	8,96	12,12	10,52	13,50	15,36
Співвідношення недіючих кредитів ² без урахування резервів до капіталу	129,02	89,37	70,18	60,20	25,28	24,53
Співвідношення ² недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	28,03	30,47	54,54	52,85	48,36	48,05
Частка в сукупних валових кредитах: Резиденти	94,54	95,92	94,21	93,47	92,83	93,54

Продовження дод. К.2

Частка в сукупних валових кредитах: Депозитні корпорації	0,72	0,49	0,54	0,90	0,32	0,17
Норма прибутку на активи ⁴	-5,54	-12,47	-1,76	1,60	4,70	3,32
Норма прибутку на капітал ⁵	-65,51	-	-	14,61	37,55	25,29
		122,17	15,34			
Співвідношення процентної маржі до валового доходу	39,00	45,94	50,20	52,02	47,39	44,36
Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу	54,40	60,91	76,14	61,92	55,58	56,18
Співвідношення ліквідних активів ⁶ до сукупних активів	33,00	48,53	53,94	51,14	72,28	71,01
Співвідношення ліквідних активів ⁷ до короткострокових зобов'язань	92,87	92,09	98,37	93,52	94,35	88,83
Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу ¹²	36,15	57,07	43,31	46,99	47,44	36,09

*Примітка: складено автором на основі джерела [65]

Додаток К3

Основні показники діяльності банківської системи України за 31.12.

2015-1.10.2020 рр.

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Кількість діючих банків	163	117	96	82	77	75
з них: з іноземним капіталом	51	41	38	38	37	35
Активи	1252570	1258643	1876037	1934709	1981594	2164067
Кредити	1056142	1080873	1090914	1193558	1097684	1119684
Обсяг непрацюючих кредитів	363895	538714	594999	630767	530780	547708
Зобов'язання	1157656	1142209	1190513	1204743	1293377	1450667
Депозити клієнтів	345688	854832	929567	914824	1 097 080	1254876
ВК	94913	116434	157363	145741	199920	202444
Доходи	199192	190691	178054	204554	243102	189535
процентні	135145	135807	124009	140803	152954	111195
комісійні	28414	31362	37138	50969	62057	49327
Витрати	265793	350078	204545	182215	184746	151930
процентні	96079	91638	70971	67760	74062	49128
комісійні	5846	7182	9650	13159	18096	17002
Чистий фін результат	-77935	-195658	-28102	17079	58356	32196

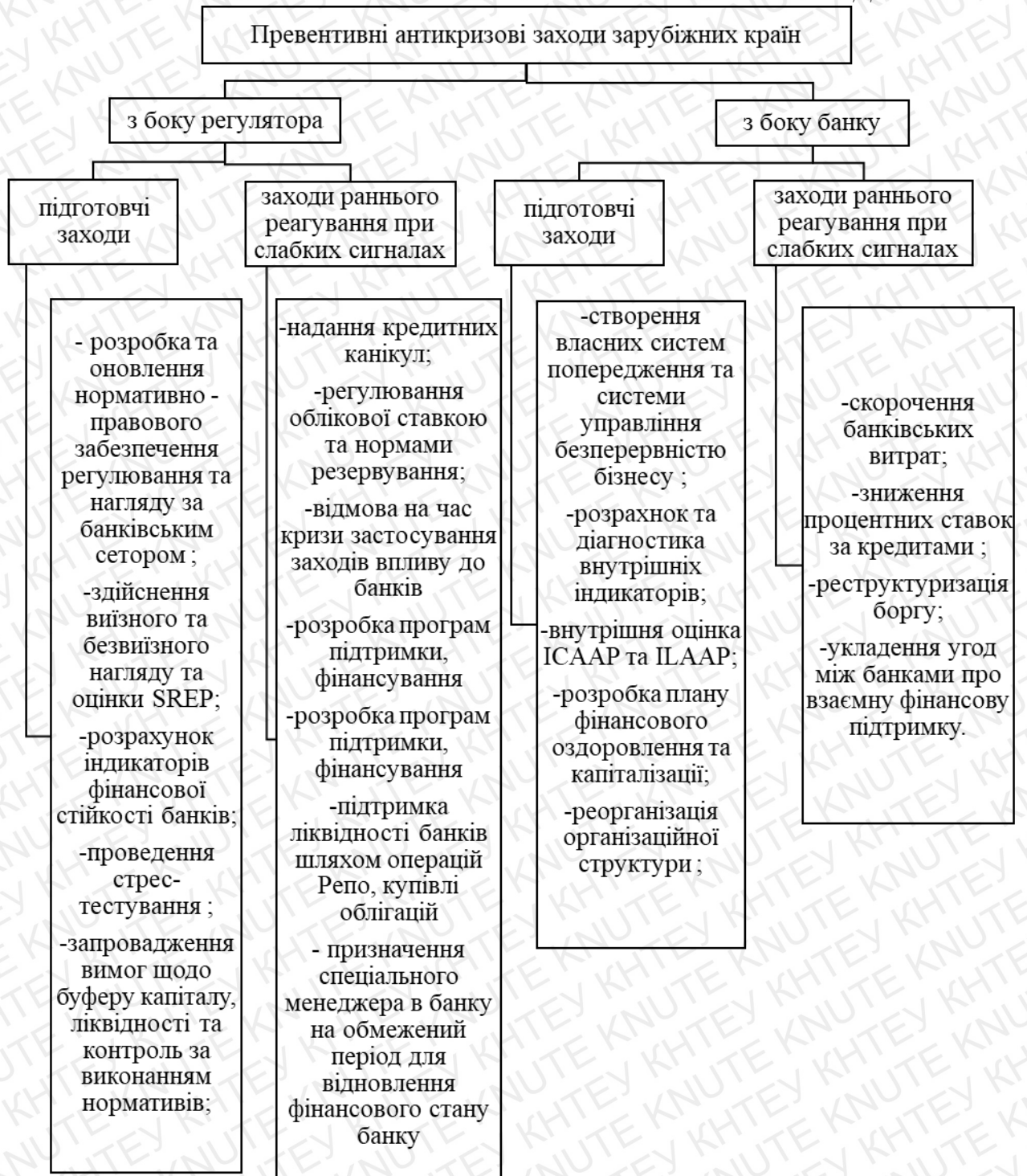
*Примітка: складено автором на основі джерела [65]

Коефіцієнтний аналіз показників фінансової стійкості АТ

«Укрсиббанк» за 31.12.2015-1.10. 2020 рр.*

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
1.Коефіцієнти ліквідності:						
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,38	0,49	0,48	0,42	0,34	0,48
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,04	1,09	1,14	1,15	1,15	1,13
Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобовязань	0,67	0,59	0,63	0,70	0,75	0,61
2.Коефіцієнти достатності капіталу:						
Коефіцієнт надійності	0,05	0,11	0,15	0,16	0,15	0,14
Коефіцієнт фінансової автономії(незалежності)	0,04	0,09	0,14	0,15	0,15	0,13
Коефіцієнт фінансового важеля	27,40	10,85	7,38	6,69	6,76	7,53
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	0,04	0,08	0,12	0,13	0,13	0,12
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	0,76	0,33	0,25	0,25	0,26	0,23
Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу	24,44	8,94	9,08	10,27	10,49	13,24
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	28,40	1,19	8,38	7,69	7,76	8,53
3.Коефіцієнти ділової активності						
Коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00
Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	0,29	0,22	0,10	0,11	0,11	0,05
Коефіцієнт кредитної активності	0,48	0,46	0,48	0,50	0,40	0,33
Коефіцієнт доходних активів	0,70	0,54	0,56	0,61	0,65	0,54
Коефіцієнт загальної інвестиційної активності в ЦП	0,15	0,08	0,08	0,11	0,25	0,21
Коефіцієнт проблемних кредитів	0,28	0,23	0,19	0,10	0,07	0,05

*Примітка: складено автором на основі джерела [65]

Превентивні антикризові заходи зарубіжних країн *

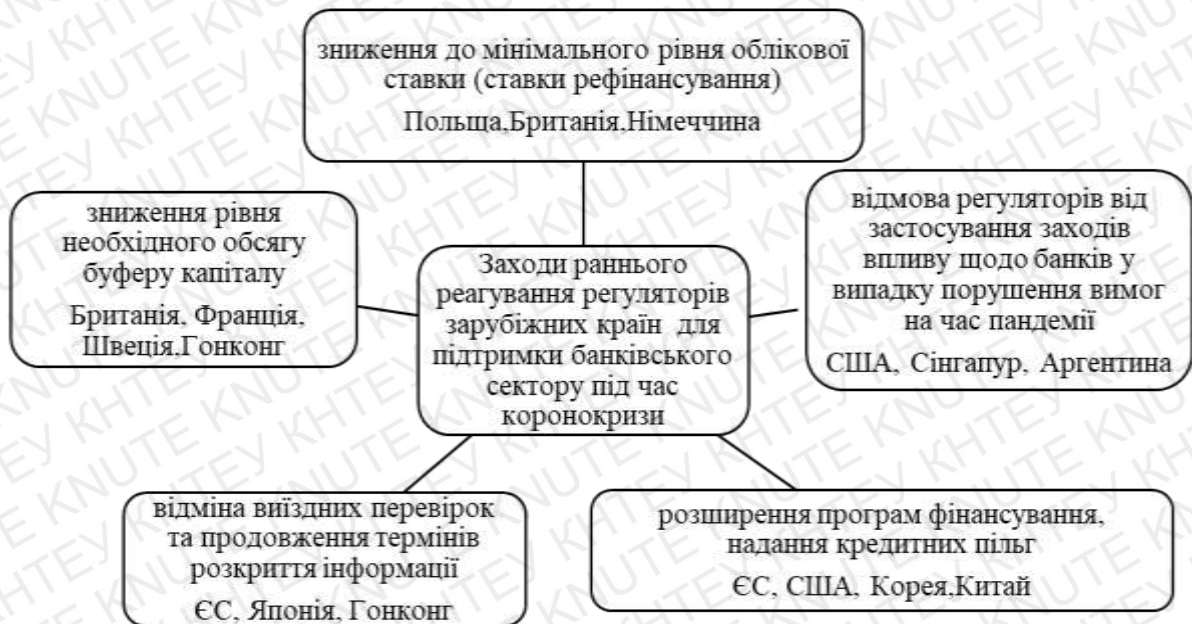
*Примітка: складено автором на основі джерел [80;27;81;88;51;87;72;83]

Заходи щодо "запобігання "	Заходи "раннього реагування"	Заходи "подолання" кризових явищ
<ul style="list-style-type: none"> • складання банками планів оздоровлення; • підготовка центральними органами та самими банками детальних планів заходів щодо врегулювання роботи банків у критичних ситуаціях; • зміна за необхідності організаційної та юридичної структури банку; • укладення при потребі угод між фінансовими установами, що знаходяться в одній групі про фінансову підтримку (у формі позик; гарантій або надання активів у якості застави). 	<ul style="list-style-type: none"> • Центральні органи мають : - слідкувати за реалізацією банками заходів відповідно до складеного плану оздоровлення ; - вимагати скликання зборів акціонерів для прийняття термінових рішень; - вимагати від установи складання плану реструктуризації боргу; - призначати спеціального менеджера в банку на обмежений період для відновлення фінансового стану банку. 	<ul style="list-style-type: none"> • продаж повністю або частково бізнесу; • виявлення якісних активів та продаж їх іншій банківській установі, з ліквідацією старого банку ; • очищення балансу банку; • докапіталізація .

Антикризові заходи в банках для країн Єврозони, визначені

Європейською комісією *

*Примітка: складено автором на основі джерела [77]

Заходи регуляторів зарубіжних країн щодо підтримки банківського сектору під час коронакризи *

*Примітка: складено автором на основі джерела [51]

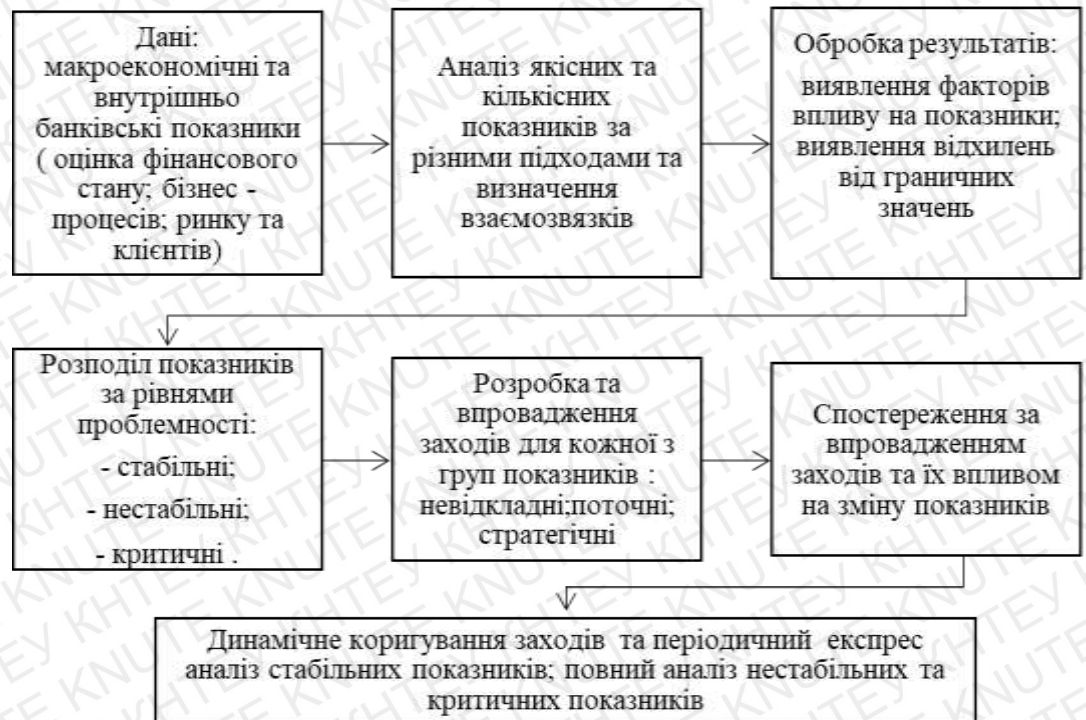

Рис.3.2.1 Загальна схема роботи системи раннього реагування*

*Примітка: розроблено автором

Фінансовий стан	Показник (негативне значення):	Бізнес - процеси	Показник (негативне значення):	Ринок /клієнти	Показник (негативне значення) :
	Рентабельність активів (<1%)		Частка операційних та адміністративних витрат у загальних витратах (зростання)		Частка ринку (зниження)
	Рентабельність капіталу (<15%)		Частка нових продуктів у продуктовом у ряді банку (зниження)		Коефіцієнт залучення клієнтів(0-0,2)
	Коефіцієнт миттєвої ліквідності(<20%)		Співвідношення прибутку до витрат у рамках бізнес процесу (<1)		Коефіцієнт плинності(>0,2)
	Коефіцієнт покриття (<1)		Частка проблемних, безнадійних кредитів (зростання)		Коефіцієнт довіри (<1)
	Достатність капіталу(<30%)		Обсяг депозитного портфелю (зниження)		Коефіцієнт стабільності клієнтської бази (<0,5)
	Покриття резервів (зниження)				
	Інтегральний індекс фінансової стійкості (зниження)				

Орієнтований перелік внутрішніх індикаторів раннього реагування *

*Примітка: складено автором на основі джерел [4;50]

**Класифікація підходів щодо вдосконалення кризисного управління
банківськими установами ***

Підхід	Заходи
За періодом реалізації	<p>Стратегічні: спрямовані на посилення положення банку на ринку</p> <p>Тактичні: вдосконалення внутрішньої організації управління щодо вдосконалення правил та процедур реалізації банківських операцій; пошук шляхів покращення роботи персоналу; пошук нових напрямків взаємодії з клієнтами.</p>
За суб'єктами реалізації	<p>Міністерство Фінансів: впровадження стратегічного та середньострокового оцінки та планування, впровадження державного регулювання щодо розподілу ресурсів відповідно до пріоритетів держави; забезпечення стратегічного розподілу та моніторинг державних інвестицій.</p> <p>Центральний банк: посилення контролю за банківськими ризиками та вжиття заходів щодо їх мінімізації; трансмісійний механізм грошово-кредитної політики і встановлення ставки дисконтування; аналіз бізнес-моделей та стратегії банків; щорічне стрес-тестування; посилений контроль банківських операцій із пов'язаними сторонами; гармонізація пруденційних вимог для банків з нормами Європейського Союзу та рекомендаціями Базеля; лібералізація валютних обмежень.</p> <p>Міжнародний валютний фонд: забезпечення фінансової стабільності через формування ефективної грошово-кредитної політики забезпечення стабільності цін; гнучкість обмінних курсів та комплексна стратегія посилення фінансової діяльності становище банків шляхом докапіталізації банків, кредитування та врегулювання проблемних активів; розробка, широке обговорення та схвалення міжнародних стандартів банківських операцій, грошово-кредитна та фіскальна політика, статистика платежів балансу.</p>
	<p>Базельський комітет: впровадження Basel IV, правила яких значною мірою мають посилити вимоги до капіталу за допомогою розрахунку активів, зважених за ризиком (RWA); збільшення достатності капіталу першого рівня.</p>
За механізмами реалізації	<p>Правові механізми: гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами; посилення взаємодії державних органів у забезпеченні розвитку фінансового сектору.</p>
	<p>Організаційні заходи: покращення розвитку національної інформаційної бази даних; зміна класичної банківської моделі: розробка нових платіжних систем, платіжних засобів, видів кредитування.</p>
	<p>Економічні заходи: досягнення стабілізації економіки, диверсифікація зовнішньої торгівлі; забезпечення відкритості економіки.</p>
	<p>Нормативні заходи: введення норм, які дадуть можливість більш точно оцінити статус банківських установ; застосування ефективних інструментів політики рефінансування з урахуванням досвіду розвинених країн світу; вдосконалення політики процентних ставок, використання ефективного методу оцінки фінансової стійкості банку.</p>

*Примітка: складено автором на основі джерела [44]